

Krajowa Strategia
Edukacji Finansowej

KRAJOWA STRATEGIA EDUKACJI FINANSOWEJ

Polityka na rzecz rozwijania kompetencji finansowych

Finansowane
przez Komisję Europejską

Przyjęto uchwałą Rady Ministrów nr 71 z dnia 25 czerwca 2024 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej „Krajowa Strategia Edukacji Finansowej. Polityka na rzecz rozwijania kompetencji finansowych”

WSTĘP

Polityka publiczna pn. „Krajowa Strategia Edukacji Finansowej. Polityka na rzecz rozwijania kompetencji finansowych” (KSEF lub Strategia) jest dokumentem mającym na celu wytyczenie kierunków i udzielenie wskazówek interesariuszom zaangażowanym w edukację finansową w Polsce. Zawiera ogólne ramy strategiczne na lata 2024-2030 i pierwszy plan ich wdrażania.

KSEF została opracowana na podstawie konsultacji z podmiotami zaangażowanymi w edukację finansową, uzyskanych danych oraz krajowych i międzynarodowych dobrych praktyk związanych z edukacją finansową. Strategia została dostosowana do potrzeb prowadzenia edukacji finansowej wśród mieszkańców Polski z uwzględnieniem już istniejącego i dynamicznie się rozwijającego polskiego środowiska edukacji finansowej.

KSEF określa długoterminową wizję edukacji finansowej w Polsce, jej priorytety strategiczne, grupy docelowe oraz ramy ewaluacji. Proponuje inkluzywną strukturę zarządzania, opartą na istniejących kompetencjach podmiotów krajowych i wiedzy fachowej w dziedzinie edukacji finansowej.

Strategia stanowi fundament, na którym zostanie zbudowane skoordynowane podejście do edukacji finansowej w Polsce, oferując platformę współpracy i wymiany dobrych praktyk pomiędzy interesariuszami edukacji finansowej w Polsce. Jego ostatecznym, długoterminowym celem jest zapewnienie osobom mieszkającym w Polsce możliwości zdobycia niezbędnych kompetencji finansowych, które mogą poprawić ich ogólną odporność na trudności finansowe oraz pomóc w osiągnięciu dobrostanu finansowego.

Przygotowanie KSEF było jedną z rekomendacji Strategii Rozwoju Rynku Kapitałowego (SRRK) przyjętej uchwałą nr 114 Rady Ministrów z dnia 1 października 2019 r. (M.P. z 2019 r. poz. 1027). SRRK ma na celu między innymi przeciwdziałanie ograniczonemu udziałowi inwestorów indywidualnych w rynku kapitałowym, pobudzanie zainteresowania inwestycjami długoterminowymi w tej grupie osób oraz podnoszenie znajomości zagadnień finansowych wśród mieszkańców Polski.

Strategia powstała dzięki zaangażowaniu wielu podmiotów działających w obszarze edukacji finansowej w Polsce. Z inicjatywy Rady Edukacji Finansowej i na zaproszenie Ministra Finansów została powołana krajowa grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej (krajowa grupa robocza). W jej skład weszli przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych i Rzecznika Finansowego. Prace grupy koordynowało Ministerstwo Finansów. Eksperti krajowej grupy roboczej wspólnie opracowali wniosek o dofinansowanie z Instrumentu Wsparcia Technicznego UE, który został przyjęty. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) została wybrana jako podmiot świadczący wsparcie techniczne na rzecz projektu.

Projekt 21PL32 – Opracowanie krajowej strategii edukacji finansowej dla Polski został uruchomiony w październiku 2021 r. i był realizowany ze środków Unii Europejskiej za pośrednictwem Instrumentu Wsparcia Technicznego (REFORM/IM2021/007) oraz we współ-

pracy z Dyрекcją Generalną ds. Wspierania Reform Strukturalnych (DG REFORM) Komisji Europejskiej.

Niniejsza polityka publiczna bazuje na propozycji Krajowej Strategii Edukacji Finansowej¹ sporządzonej przez ekspertów z Dyrekcji ds. Finansów i Przedsiębiorstw OECD w ścisłej współpracy z krajową grupą roboczą. W dokumencie w znacznym stopniu wykorzystano wsparcie, wkład merytoryczny i uwagi ekspertów krajowej grupy roboczej oraz wkład DG REFORM.

Rekomendacja OECD dot. kompetencji finansowych zachęca do opracowywania krajowych strategii na rzecz podnoszenia znajomości zagadnień finansowych, w których uwzględnione zostaną zidentyfikowane krajowe potrzeby i luki w zakresie edukacji finansowej (OECD, 2020[9]). W związku z tym krajowa grupa robocza zwróciła się do OECD o pomoc w analizie potrzeb, inicjatyw i interesariuszy w obszarze edukacji finansowej w Polsce oraz, na podstawie wyników tej analizy, wsparcie w opracowaniu propozycji KSEF dla Polski. Współpraca OECD z krajową grupą roboczą na rzecz tego projektu rozpoczęła się w październiku 2021 r.

OECD, we współpracy z krajową grupą roboczą, przeprowadziła badania i analizy. Na ich podstawie opracowano raport „Znajomość zagadnień finansowy w Polsce: znaczenie, dane i oferta edukacyjna”² (Raport). Raportowi przyświecały trzy cele:

- 1) identyfikacja, przegląd i analiza realizowanych inicjatyw w zakresie edukacji finansowej w Polsce, ich zasięgu oraz – w miarę możliwości – ich skuteczności,
- 2) identyfikacja potrzeb w zakresie edukacji finansowej i luk w ofercie edukacji finansowej, oraz
- 3) przedstawienie rekomendacji, uwzględniających międzynarodowe dobre praktyki, właściwych dla polskiego kontekstu.

Opracowując Raport, oparto się na kilku źródłach, w tym na badaniach dostępnych materiałów i danych dotyczących kompetencji finansowych (badaniu kompetencji finansowych wśród osób dorosłych OECD/INFE z 2020 r., ocenie kompetencji finansowych w ramach badania PISA 2020, a także innych badaniach krajowych), wynikach przeglądu opartego na specjalnie utworzonym do tego celu kwestionariuszu inwentaryzacyjnym oraz na wynikach warsztatu, zorganizowanego przez OECD i Ministerstwo Finansów, dla przedstawicieli podmiotów zaangażowanych w edukację finansową w Polsce.

Badanie z wykorzystaniem kwestionariusza inwentaryzacyjnego zostało przeprowadzone w okresie grudzień 2021 r. – styczeń 2022 r. Dostarczyło ono informacji o 97 inicjatywach w zakresie edukacji finansowej realizowanych w Polsce przez 45 podmiotów. Jego wstępne wyniki zostały zaprezentowane podczas warsztatu, który odbył się 15 marca 2022 r. W warsztacie wzięło udział 92 uczestników reprezentujących instytucje sektora publicznego, organizacje branżowe sektora finansowego, organizacje pozarządowe i środowisko naukowe. Podczas warsztatu przeprowadzono też konsultacje i zebrano opinie dotyczące celów, priorytetów i grup docelowych KSEF.

¹ OECD (2023), *National Strategy for Financial Education for Poland*, <https://www.oecd.org/finance/financial-education/financial-literacy-poland.htm>

² OECD (2022), *Financial Literacy in Poland: Relevance, evidence and provision* – link do dokumentu jak wyżej

OECD opublikowała anglojęzyczną wersję Raportu 13 września 2022 r. (polskie tłumaczenie zostało opublikowane 17 listopada 2022 r.). Wnioski i rekomendacje Raportu stanowiły kanwę do opracowania propozycji KSEF.

Po przeprowadzeniu badań i analiz omówionych w Raporcie, OECD wraz z krajową grupą roboczą przystąpiła do opracowania propozycji KSEF. Krajowa grupa robocza przeprowadziła konsultacje z polskimi interesariuszami edukacji finansowej na dwóch kluczowych etapach powstawania propozycji KSEF:

- pisemne konsultacje zarysu projektu propozycji KSEF, przeprowadzone we wrześniu 2022 r.;
- pisemne konsultacje pierwszej wersji projektu propozycji KSEF, przeprowadzone w grudniu 2022 r.

Niniejszy dokument przedstawia ostateczną KSEF dla Polski oraz jej pierwszy plan wdrażania. Jest ona wynikiem szeroko zakrojonych konsultacji z liczną grupą krajowych interesariuszy działających w sektorze edukacji finansowej w Polsce. Dokument opiera się na założeniu, że edukacja finansowa jest istotnym elementem polityk publicznych i tworzy podstawy skoordynowanego podejścia do edukacji finansowej w Polsce. Ustanawia ona również platformę współdziałania oraz wymiany najlepszych praktyk pomiędzy interesariuszami edukacji finansowej w kraju.

KSEF ma status polityki publicznej w rozumieniu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2024 r. poz. 324). Zgodnie z art. 21e tej ustawy KSEF, na podstawie wcześniej przeprowadzonej diagnozy, określa zasady realizacji polityki w zakresie edukacji finansowej.

SPIS TREŚCI

WSTĘP ___ 2

SKRÓTY I AKRONIMY ___ 6

Część I: POTRZEBA EDUKACJI FINANSOWEJ W POLSCE ___ 7

- 1.1.** Dlaczego w Polsce potrzebna jest edukacja finansowa? ___ 7
- 1.2.** Cel Krajowej Strategii Edukacji Finansowej (KSEF) ___ 9
- 1.3.** Komplementarność KSEF z innymi politykami i strategiami realizowanymi na poziomie krajowym i międzynarodowym ___ 11

Część II: KRAJOWA STRATEGIA EDUKACJI FINANSOWEJ ___ 13

- 2.1.** Definicje edukacji finansowej i związanych z nią pojęć ___ 13
- 2.2.** Wizja KSEF ___ 14
- 2.3.** Kluczowe priorytety KSEF ___ 15
- 2.4.** Ramy czasowe KSEF oraz plany wdrażania ___ 23
- 2.5.** Grupy docelowe i zasady priorytetyzacji ___ 23
- 2.6.** Zasady realizacji KSEF ___ 25
- 2.7.** Finansowanie KSEF i programów edukacji finansowej ___ 29
- 2.8.** Monitoring i ewaluacja ___ 29

Część III: PIERWSZY PLAN WDRAŻANIA KSEF ___ 33

- 3.1.** Priorytetowe grupy docelowe pierwszego planu wdrażania ___ 33
- 3.2.** Wdrażanie kluczowych priorytetów ___ 37

ZAŁĄCZNIK A. Wskaźniki oddziaływania długoterminowego ___ 42

ZAŁĄCZNIK B. Pierwszy plan wdrażania KSEF ___ 45

ŹRÓDŁA ___ 50

wykres 1. Wizja i kluczowe priorytety KSEF ___ 16

wykres 2. Struktura zarządzania wdrożeniem KSEF ___ 28

tabela A. Wskaźniki dla kluczowych priorytetów KSEF ___ 43

tabela B. Kluczowe wskaźniki efektywności, które mogą być wykorzystane do monitorowania realizacji pierwszego planu wdrażania KSEF ___ 45

SKRÓTY I AKRONIMY

Skróty i akronimy	Pełna nazwa
BFG	Bankowy Fundusz Gwarancyjny
DG REFORM	Dyrekcja Generalna ds. Wspierania Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej
GPW	Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie
IKE	Indywidualne Konta Emerytalne
IKZE	Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego
KDPW	Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych
MEiN	Ministerstwo Edukacji i Nauki
MF	Ministerstwo Finansów
NBP	Narodowy Bank Polski
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji
PISA	Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów
PPE	Pracownicze Programy Emerytalne
PPK	Pracownicze Plany Kapitałowe
REF	Rada Edukacji Finansowej
RF	Rzecznik Finansowy
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju
SRRK	Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego
UE	Unia Europejska

CZĘŚĆ I: POTRZEBA EDUKACJI FINANSOWEJ W POLSCE

1.1. Dlaczego w Polsce potrzebna jest edukacja finansowa?

Na przestrzeni ostatnich 25 lat Polska znajdowała się na długookresowej ścieżce wzrostu gospodarczego połączonego ze wzrostem poziomu życia społeczeństwa. Jednak mieszkańcy Polski stoją przed szeregiem wyzwań, które podkreślają potrzebę poprawy ich niewystarczających kompetencji finansowych³. Wyzwania te związane są zarówno z istniejącymi już od pewnego czasu, jak i nowymi trendami demograficznymi, takimi jak starzenie się społeczeństwa, napływ migrantów i uchodźców po agresji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r., utrzymujące się dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym pomiędzy regionami kraju oraz globalne zawirowania gospodarcze na rynkach finansowych.

W 2020 r. około 70% Polaków uważało, że wiedza finansowa i ekonomiczna jest niezbędna w życiu codziennym (Narodowy Bank Polski, 2020[1]). Z analiz przeprowadzonych przez OECD i inne organizacje wynika, że mieszkańcy Polski, a w szczególności niektóre określone grupy, dysponują ograniczonymi kompetencjami finansowymi i niewystarczającą odpornością finansową (Demirgüç-Kunt i in., 2022[2]; OECD, 2022[3]; 2020[4]; 2020[5]). Poniżej podsumowane zostały niektóre kluczowe ustalenia tych analiz.

- Sektor finansowy w Polsce jest dobrze rozwinięty i stosunkowo inkluzywny (Demirgüç-Kunt i in., 2022[2]), a coraz więcej Polaków deklaruje posiadanie oszczędności. Mimo to większość mieszkańców Polski nie ma nawyku oszczędzania. Z kolei osoby, które ten nawyk posiadają, zazwyczaj dysponują skromnymi oszczędnościami albo odkładają środki nieregularnie lub w sposób nieformalny. W przypadku niespodziewanych wydatków osoby te mają ograniczoną odpornością finansową. W kontekście podwyższonej obecnie inflacji i ograniczonego uczestnictwa Polaków w rynku kapitałowym, są oni również narażeni na ryzyko uszczuplenia swoich oszczędności życia oraz utraty potencjalnych zysków z inwestycji. Osoby te, mające w związku z powyższym potencjalnie ograniczoną odporność finansową, mogą być postawione w trudnej sytuacji w obliczu konieczności poniesienia niespodziewanych wydatków.
- Nieco ponad jedna trzecia Polaków rozumie pojęcie procentu składanego, ważnego zarówno w przypadku korzystania z kredytu, jak i gromadzenia długoterminowych oszczędności. Kwestia ta może w istotnym stopniu wyjaśniać, dlaczego tylko niewielka liczba Polaków inwestuje na rynkach finansowych lub posiada dodatkowe oszczędności emerytalne. Jednocześnie prawie trzy czwarte Polaków obawia się niedoboru oszczędności na starość, a tylko 25% ma mocne przekonanie, że dobrze zabezpieczyli, pod względem finansowym lata, które spędzą na emeryturze (OECD, 2020[5]).
- Większość dorosłych Polaków uważa, że ledwo sobie radzi finansowo, prawie połowa uważa, że ich finanse kontrolują ich życie, a ponad jedna trzecia martwi się, czy pokryje swoje normalne wydatki na życie (OECD, 2020[5]). Pandemia COVID-19 oraz uwarunkowania

³ Szczegółową analizę aktualnego kontekstu społeczno-ekonomicznego Polski oraz trendów, jakie mogą wywierać wpływ na sytuację finansową mieszkańców Polski, zawiera raport *Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dane i oferta edukacyjna*, (*Financial Literacy in Poland: Relevance, evidence and provision*), <https://www.oecd.org/finance/financial-education/financial-literacy-poland.htm>

rosnącej inflacji i stóp procentowych miały wpływ na kondycję polskiej gospodarki. Można się spodziewać, że czynniki te będą wywierać wpływ na sytuację finansową mieszkańców Polski, zwłaszcza tych znajdujących się w najtrudniejszym położeniu.

- Nadmiernym zadłużeniem obciążonych jest w Polsce mniej osób niż średnio w UE-28 (Eurofound, 2020[6]). Sytuacja ta może ulec zmianie w kontekście zmieniających się globalnych uwarunkowań makroekonomicznych. W obecnie trudnych warunkach gospodarczej niepewności szczególnie niełatwa jest sytuacja Polaków spłacających istniejące zadłużenie, którzy nie są wyposażeni w wiedzę, jak chronić swoje finanse.
- Polacy mają dostęp do cyfrowych usług instytucji finansowych oraz powszechnie korzystają z urządzeń elektronicznych i Internetu, ale ich umiejętności w tym zakresie nie dorównują kompetencjom posiadanym przez obywateli wielu innych krajów UE (Komisja Europejska, 2021[7]). Fakt ten może stwarzać pewne ryzyka na rynku finansowym. Polacy czują, że nie posiadają wystarczającej wiedzy na tematy związane z cyberbezpieczeństwem i bezpiecznym poruszaniem się po Internecie (Fundacja Warszawski Instytut Bankowości i Fundacja Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, 2021[8]).

Zasadniczo, co zostało podkreślone w raporcie „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dane i oferta edukacyjna” (OECD, 2022[3]), celem edukacji finansowej będzie wspieranie mieszkańców Polski w następujących obszarach:

- w poprawie odporności finansowej, zwłaszcza u osób, które już znalazły się w trudnej sytuacji finansowej,
- we wzmacnianiu zaufania do sektora finansowego w celu zwiększenia korzystania przez osoby mieszkające w Polsce z produktów oszczędnościowych, ubezpieczeniowych, inwestycyjnych i emerytalnych oferowanych przez instytucje finansowe,
- w zwiększeniu świadomości, że długoterminowe oszczędzanie jest ważne dla własnego przyszłego dobrostanu finansowego, oraz w nabywaniu umiejętności i poczucia pewności w podejmowaniu długoterminowych decyzji inwestycyjnych,
- w doskonaleniu umiejętności zarządzania ryzykiem i korzystania z możliwości inwestycyjnych na rynku kapitałowym,
- w nabywaniu umiejętności zarządzania swoim zadłużeniem,
- w poprawie umiejętności zachowania bezpieczeństwa w Internecie oraz czerpania korzyści z cyfrowych usług finansowych.

Analiza OECD przedstawiona w Raporcie wskazuje, że programy edukacji finansowej, które są nastawione na zwiększanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kształtowanie właściwych nawyków w odniesieniu do planowania budżetu, oszczędzania, inwestowania, chronienia finansów gospodarstw domowych przy pomocy odpowiedniego ubezpieczenia oraz unikania niepotrzebnego zadłużenia (OECD, 2022[3]) przyniosłyby pożytek osobom mieszkającym w Polsce. Odnieśliby oni korzyści z lepszego zrozumienia jak funkcjonują systemy finansowe i socjalne, gdyby wiedzieli jak skorzystać z uprawnień przysługujących im na tle zawartych umów o usługi finansowe oraz byli świadomi obowiązków jakie one na nich nakładają, a także wiedzieli o potencjalnych zagrożeniach związanych z oszustwami finansowymi. W odniesieniu do inwestowania konsumenci powinni rozumieć, jaka jest realna stopa zwrotu z danej inwestycji oraz jak rozpoznać instrumenty inwestycyjne, których celem jest dokonanie oszustwa. Powinni rozumieć także, że wysokie oczekiwane stopy zwrotu są zwykle związane z wysokim ryzykiem oraz że stopy procentowe mogą z czasem ulegać zmianie. I wreszcie,

biorąc pod uwagę postępującą cyfryzację systemu finansowego, konsumenci powinni być świadomi potencjalnych zagrożeń w zakresie cyberbezpieczeństwa i oszustw w Internecie, a także wiedzieć, jak bezpiecznie poruszać się w sieci.

1.2. Cel Krajowej Strategii Edukacji Finansowej (KSEF)

Potrzeba podnoszenia poziomu kompetencji finansowych wśród mieszkańców Polski nie jest nowa, o czym świadczy duża liczba organizacji zajmujących się edukacją finansową w kraju. Z analizy inicjatyw podejmowanych w tym obszarze wynika, że w lutym 2022 r. realizowanych było w Polsce ponad 100 programów edukacji finansowej, których organizatorami były podmioty publiczne, prywatne oraz organizacje pozarządowe (OECD, 2022[3])⁴. Inicjatywy te nie były jednak skoordynowane, w niektórych przypadkach ich cele lub zasady działania pokrywały się albo nie uwzględniały w pełnym zakresie potrzeb określonych grup docelowych.

Raport OECD zwrócił uwagę na następujące luki w ofercie edukacji finansowej w Polsce:

- Edukacja finansowa prowadzona jest w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Z danych PISA wynika, że polscy 15-letni uczniowie charakteryzują się stosunkowo wysokim poziomem kompetencji finansowych w porównaniu do swoich rówieśników z innych krajów, natomiast linia podziału przebiega wyraźnie według kryterium płci (chłopcy radzą sobie lepiej niż dziewczęta w tej dziedzinie) i statusu społeczno-ekonomicznego (uczniowie znajdujący się w korzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej uzyskiwali znacznie lepsze wyniki od uczniów, których sytuacja jest niekorzystna) (OECD, 2020[4]). Wynika z tego, że programy edukacji finansowej skierowane do ludzi młodych powinny w większym stopniu koncentrować się na wspieraniu uczniów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Mogłyby one również zapewniać większe wsparcie nauczycielom i rodzicom/opiekunom, zważywszy na ich rolę w edukacji dzieci.
- Więcej programów edukacji finansowej mogłoby się skupiać na zagadnieniach, które wymagają traktowania priorytetowego, takich jak budżetowanie, oszczędzanie i inwestowanie, cyfryzacja (w tym znajomość zagrożeń związanych z cyberbezpieczeństwem i oszustwami w Internecie), odpowiedzialne zaciąganie kredytów i pożyczek oraz kwestie ubezpieczeń.
- Istnieje potrzeba zwiększenia wysiłków nastawionych na opracowanie inicjatyw wspierających osiągnięcie trwałej zmiany nawyków, obok inicjatyw jedynie dostarczających informacje lub podnoszących świadomość konkretnych kwestii. Programy edukacji finansowej dla dorosłych o bardziej długofalowej perspektywie, takie jak inicjatywy podejmowane w miejscu pracy lub uzupełniające programy rozwoju kariery/zatrudnienia, mają obecnie w Polsce bardzo ograniczony zakres lub w ogóle nie występują.
- Istnieje potrzeba skierowania większej liczby inicjatyw w zakresie edukacji finansowej do grup społeczno-demograficznych charakteryzujących się ograniczoną odpornością finansową lub ograniczonymi kompetencjami finansowymi, na co wskazują zebrane dotychczas dowody.

⁴ Szacunki te opierają się na odpowiedziach otrzymanych w kwestionariuszu inwentaryzacyjnym przeprowadzonym przez OECD od grudnia 2021 r. do stycznia 2022 r., a także na szeroko zakrojonych badaniach źródłowych przeprowadzonych przez OECD. Możliwe jest jednak, że niektórzy interesariusze, inicjatywy lub programy mogły zostać pominięte w raporcie

- Istnieje potrzeba podjęcia większych starań w zakresie dostosowania sposobów dostarczania treści programów edukacji finansowej do potrzeb konsumentów.
- Zbyt mała waga przykładana jest do ewaluacji programów edukacji finansowej. Podejście to należy skorygować, by móc lepiej ocenić, które inicjatywy okazały się na tyle skuteczne, że warto kierować zasoby na realizację podobnych programów w przyszłości.

W Raporcie (OECD[3]) wiąże się te niedobory w edukacji finansowej z brakiem mechanizmu koordynacji pomiędzy interesariuszami sektora publicznego, prywatnego i organizacji pozarządowych. Ponadto podkreśla się brak jednolitego pojmowania zakresu edukacji finansowej na poziomie krajowym i rozumienia, jakie kluczowe kompetencje powinny być rozwijane priorytetowo. W związku z tym wśród sugestii i zaleceń dotyczących polityki, zawartych w Raporcie, znalazł się postulat opracowania i przyjęcia Krajowej Strategii Edukacji Finansowej.

Wskazanie to jest zgodne z rekomendacją OECD dot. kompetencji finansowych (OECD, 2020[9]⁵), która m.in. zachęca państwa należące do OECD do ustanowienia i realizacji ogólnokrajowych strategii na rzecz edukacji finansowej, charakteryzujące się trwałym skoordynowanym podejściem do zagadnień kompetencji finansowych.

Potrzeba opracowania Krajowej Strategii Edukacji Finansowej dla Polski spotkała się z aprobatą polskich władz. Ponadto przyjęcie długoterminowej ogólnokrajowej strategii na rzecz edukacji finansowej zakłada Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego. W tym celu powołana została krajowa grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej, złożona z przedstawicieli Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych i Rzecznika Finansowego. Krajowa grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej kierowała opracowaniem propozycji KSEF dla Polski, korzystając z doradztwa merytorycznego OECD i wsparcia finansowego Komisji Europejskiej w ramach programu Dyrekcji Generalnej ds. Wspierania Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej o nazwie Instrument Wsparcia Technicznego.

KSEF i jej pierwszy plan wdrażania odpowiadają potrzebom mieszkańców Polski w zakresie poprawy kompetencji finansowych oraz usuwania luk i pokonywania wyzwań w obszarze edukacji finansowej zidentyfikowanych w ramach działań przygotowawczych do opracowania Strategii.

⁵ *Rekomendacja ta stanowi jednolity i wszechstronny instrument w zakresie kompetencji finansowych, którego celem jest wsparcie rządów w wysiłkach na rzecz projektowania, wdrażania i oceniania polityk w dziedzinie kompetencji finansowych. Jest ona częścią całościowego podejścia do zagadnień konsumenckich, zakładającego, że kompetencje finansowe, wraz z lepszym dostępem do finansowania, właściwym zakresem ochrony konsumenta oraz ramami regulacyjnymi, powinny być czynnikiem wzmacniającym odporność i dobrostan finansowy*

1.3. Komplementarność KSEF z innymi politykami i strategiami realizowanymi na poziomie krajowym i międzynarodowym

KSEF i jej pierwszy plan wdrażania wspierają i uzupełniają główne krajowe polityki i priorytety strategiczne zgodnie z priorytetami przyjętymi na szczeblu ogólnoeuropejskim oraz w myśl Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, co zostało omówione w kolejnych podrozdziałach.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), która została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r., określa dla Polski ścieżkę odpowiedzialnego oraz społecznie i terytorialnie zrównoważonego rozwoju do 2030 r. W gronie zagadnień wymienionych jako kluczowe dla realizacji SOR jest stworzenie warunków, które pozwoliłyby oprzeć rozwój Polski na oszczędnościach i inwestycjach jej własnych obywateli. W SOR szczególną uwagę zwrócono na fakt, że polską gospodarkę charakteryzują niskie stopy oszczędności i inwestycji gospodarstw domowych. SOR stawia sobie za cel rozwój rynku finansowego, poprzez zmiany regulacyjne i instytucjonalne, a także uznaje, że równie ważne jest „budowanie kultury oszczędzania” i zwiększanie zrozumienia przez Polaków korzyści płynących z długoterminowego inwestowania (Rząd RP, 2017[10]). Edukacja finansowa może się przyczynić do poprawy zrozumienia przez Polaków znaczenia krótko- i długoterminowego oszczędzania oraz do wzrostu ich zaufania do inwestowania na rynkach finansowych.

Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego

Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego (SRRK) została opracowana i przyjęta przez Radę Ministrów 1 października 2019 r. w celu wsparcia realizacji SOR oraz rozwoju rynku kapitałowego.

SRRK podkreśla, że rozwój rynku kapitałowego obejmuje odpowiednią opiekę nad inwestorami detalicznymi i objęcie ich skuteczną ochroną, ponieważ to przede wszystkim poczucie bezpieczeństwa wśród inwestorów decyduje o poziomie zaufania do tego rynku. Poprawa zaufania do rynku kapitałowego została sformułowana jako jedna z czterech horyzontalnych zasad skutecznej realizacji SRRK.

Do grona 20 najważniejszych zidentyfikowanych przez SRRK barier stojących na drodze rozwoju rynku kapitałowego w Polsce należą trzy przeszkody istotne dla KSEF oraz zbieżne z barierami, o których mowa we wspomnianym wyżej raporcie OECD:

- niski poziom oszczędności i inwestycji, zwłaszcza w sektorze detalicznym,
- brak wymiernych celów i planów działania zmierzających do włączenia finansowego inwestorów indywidualnych,
- niewystarczający poziom edukacji finansowej społeczeństwa.

W związku z tym SRRK ma na celu między innymi przeciwdziałanie ograniczonemu udziałowi inwestorów detalicznych w rynku kapitałowym, pobudzanie zainteresowania inwestycjami długoterminowymi w tej grupie osób oraz podnoszenie znajomości zagadnień finansowych wśród mieszkańców Polski. Ponadto SRRK zawiera propozycje mające na celu podniesienie poziomu kompetencji finansowych polskiego społeczeństwa. W tym kontekście chodzi na przykład o przyjęcie długoterminowej ogólnokrajowej strategii na rzecz edukacji finansowej oraz o wprowadzenie obowiązkowych zajęć z edukacji finansowej do programów szkolnych.

Celem KSEF jest stawienie czoła tym wyzwaniom oraz realizację wspomnianych kierunków w niej określonych.

SRRK wskazuje również na rosnące znaczenie zrównoważonego finansowania jako sposobu na przejście na bardziej ekologiczną gospodarkę. W tym kontekście w SRRK uznano, że podnoszenie poziomu świadomości i edukacji zarówno społeczeństwa jako całości, jak i poszczególnych inwestorów w zakresie zrównoważonego finansowania stanowi podstawowy warunek rozwoju rynku w tym zakresie. W obszarze edukacji inwestorów indywidualnych w SRRK proponuje się podjęcie dwutorowych działań edukacyjno-promocyjnych z zakresu zrównoważonych inwestycji i produktów, skierowanych do przedstawicieli instytucji rynku finansowego oraz potencjalnych inwestorów indywidualnych, we współpracy z Ministerstwem Klimatu i Środowiska oraz z UKNF. Dzięki uznaniu znaczenia podnoszenia poziomu świadomości konsumentów w zakresie własnych preferencji dotyczących zrównoważonego rozwoju i zrównoważonych produktów finansowych KSEF przyczyni się do realizacji celów SRRK w odniesieniu do zrównoważonego finansowania.

Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego

Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego została opracowana w 2021 r. przez międzysektorową Radę do spraw obrotu gotówkowego (organ opiniodawczo-doradczy przy Zarządzie Narodowego Banku Polskiego). Misją tej strategii jest „wspieranie dalszego zrównoważonego rozwoju rynku obrotu gotówkowego przy zachowaniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa obrotu gotówkowego”. Wyżej wymieniona międzysektorowa Rada stawia sobie za cel podniesienie świadomości społecznej w kwestii roli gotówki oraz wzmocnienie zaufania do polskiej waluty jako bezpiecznej formy płatności. KSEF będzie wspierała i uzupełniała cele Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego, skupiając się na zapewnieniu, by mieszkańcy Polski byli świadomi swobody wyboru instrumentów płatniczych i ich roli transakcyjnej oraz wiedzieli, jak bezpiecznie z nich korzystać.

Priorytety UE i Agenda ONZ na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju 2030

KSEF będzie wspierała realizację odpowiednich priorytetów Unii Europejskiej (UE) w zakresie stabilności finansowej i dostępu do finansowania. Wyższy poziom kompetencji finansowych Polaków przyczyni się do sprawniejszego funkcjonowania rynku finansowego. Konsumentom dysponującym znajomością zagadnień finansowych mogą bowiem swobodnie wybierać produkty finansowe dostosowane do swojego profilu ryzyka i potrzeb. Kompetencje w tym obszarze również przyczynią się do zwiększenia stopnia włączenia finansowego.

Agenda ONZ na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju 2030 określa cele, do których powinny dążyć państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych, starając się wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach, osiągając przy tym szereg celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych. SOR ma na celu spełnienie oczekiwań sformułowanych wobec Polski w Agendzie 2030 (Rząd RP, 2017[10]). Wspierając cele nakreślone w SOR, KSEF przyczyni się również do realizacji celów zrównoważonego rozwoju w Polsce.

CZĘŚĆ II: KRAJOWA STRATEGIA EDUKACJI FINANSOWEJ

Krajowa Strategia Edukacji Finansowej jest pierwszą tego typu inicjatywą w Polsce. Ma ona na celu zgromadzenie, w skoordynowany sposób, istotnych interesariuszy edukacji finansowej i wypracowanie jednolitego pojmowania znaczenia edukacji finansowej oraz jej zakładanych osiągnięć w perspektywie krótko- i długoterminowej. KSEF wyznacza także strategiczne kierunki działań w obszarze edukacji finansowej, które mogą przynieść korzyści całemu polskiemu społeczeństwu. Opracowując i przyjmując Strategię, Polska dołącza do ponad 60 krajów i gospodarek świata, które realizują własne ogólnokrajowe strategie na rzecz edukacji finansowej.

2.1. Definicje edukacji finansowej i związanych z nią pojęć

Na potrzeby KSEF i pierwszego planu jej wdrażania przyjęto następujące definicje kompetencji finansowych i edukacji finansowej, które zostały pierwotnie opracowane przez OECD (OECD, 2020[9]; 2012[11]):

***Kompetencje finansowe (ang. financial literacy)** definiowane są jako „połączenie świadomości finansowej, wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań niezbędnych do podejmowania racjonalnych decyzji finansowych w celu osiągnięcia dobrostanu finansowego”.*

***Edukacja finansowa** definiowana jest jako „proces, w którym konsumenci i/lub inwestorzy finansowi zwiększają swoje kompetencje w zakresie rozumienia produktów i pojęć z zakresu finansów oraz zagrożeń finansowych, a także, poprzez informacje, wskazówki lub obiektywne porady, rozwijają swoje umiejętności i poczucie pewności siebie, aby stać się bardziej świadomymi zagrożeń i możliwości finansowych, dokonywać odpowiedzialnych wyborów, wiedzieć, gdzie zwrócić się o pomoc, oraz podejmować inne skuteczne działania w celu poprawy swojej sytuacji finansowej”.*

Edukacja finansowa jest zatem procesem nakierowanym na indywidualne osoby. Co za tym idzie, biorąc pod uwagę, że gospodarstwa domowe składają się zazwyczaj z dwóch lub więcej osób mieszkających w tym samym lokalu, beneficjentami edukacji finansowej są również gospodarstwa domowe.

Należy również wyjaśnić inne pojęcia związane z kompetencjami finansowymi oraz edukacją finansową, takie jak „edukacja ekonomiczna” czy „edukacja w zakresie przedsiębiorczości”. Wiele inicjatyw i programów obecnie realizowanych często łączy te uzupełniające się tematy.

W polskich realiach **edukacja ekonomiczna** obejmuje działania nakierowane na podnoszenie świadomości zasad funkcjonowania rynku finansowego, znajomości zagadnień ekonomicznych w społeczeństwie, kształtowanie postaw sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, przeciwdziałanie wykluczeniu finansowemu i kształtowanie odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji finansowych, w tym m.in. zarządzaniu budżetem domowym oraz korzystaniu z usług finansowych (OECD, 2022[3]).

W kontekście UE przedsiębiorczość definiowana jest jako „zdolność do wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych. Tworzona wartość może mieć charakter finansowy, kulturowy lub społeczny” (Young Enterprise Denmark, 2011[12]; Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury, 2019[13]). Przedsiębiorczość definiowana jest przez UE jako konkretna „umiejętność”. Całościowe efekty edukacji w zakresie przedsiębiorczości zostały również zdefiniowane przez Komisję Europejską w publikacji „The Entrepreneurship Competence Framework” (Ramy kompetencji w zakresie

przedsiębiorczości) (Komisja Europejska, 2016[14]). Ramy te powinny być traktowane jako punkt odniesienia przy każdej inicjatywie, której celem jest wspieranie **edukacji w zakresie przedsiębiorczości** (Komisja Europejska, 2016[14]).

Te trzy pojęcia – edukacja finansowa, edukacja ekonomiczna i edukacja w zakresie przedsiębiorczości – są ze sobą powiązane i często wzajemnie się wzmacniają. Edukacja finansowa pomaga przedsiębiorcom w tworzeniu odnoszących sukcesy i rentownych biznesów, poprzez dostarczanie wiedzy, kształtowanie umiejętności i zachowań niezbędnych do podejmowania decyzji finansowych zarówno w życiu prywatnym, jak i w ramach działalności gospodarczej. Edukacja ekonomiczna zapewnia zrozumienie kontekstu, w jakim od indywidualnych osób oczekuje się dokonywania osobistych wyborów finansowych, co ostatecznie może prowadzić do poprawy sytuacji konsumentów i całego społeczeństwa. Istnieje wiele przykładów na powiązania między edukacją finansową, ekonomiczną oraz w zakresie przedsiębiorczości. Chociaż komplementarność ta jest silna i znacząca, to jednak te trzy obszary edukacji są rozdzielne – często wspierają różne cele polityki edukacyjnej oraz wymagają inaczej ukierunkowanej uwagi oraz różnych zasobów. Edukacja ekonomiczna i edukacja w zakresie przedsiębiorczości mogą przyczynić się do ogólnej wizji oraz celów niniejszej Strategii. Jednakże Strategia będzie koncentrowała się na edukacji finansowej rozumianej jako edukacja w zakresie finansów osobistych, która ma na celu wspieranie indywidualnej odporności finansowej i dobrostanu finansowego.

Zarówno w Polsce, jak i wielu innych krajach, cyfryzacja branży finansowej przynosi konsumentom nowe korzyści, ale również generuje nowe zagrożenia. A zatem osoba mająca odpowiednie kompetencje finansowe powinna umieć wykorzystać możliwości, jakie niosą ze sobą innowacje cyfrowe w sektorze finansowym. Jednocześnie powinna być w stanie ochronić siebie przed zagrożeniami z nich wynikającymi. Dostęp do urządzeń cyfrowych i Internetu, które są kluczowymi narzędziami poszerzania dostępności cyfrowych usług finansowych, jest w Polsce dobry. Niniejsza Strategia uwzględnia obecny kontekst rosnącej cyfryzacji w Polsce i bierze pod uwagę znaczenie podnoszenia cyfrowych kompetencji finansowych. W związku z tym, przyjęto następującą definicję cyfrowych kompetencji finansowych, pierwotnie opracowaną przez OECD:

Cyfrowe kompetencje finansowe definiuje się jako „połączenie wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań niezbędnych do poszerzania świadomości w zakresie cyfrowych usług i technologii finansowych oraz do bezpiecznego ich wykorzystania w celu osiągnięcia dobrostanu finansowego” (OECD, 2022[15]).

2.2. Wizja Krajowej Strategii Edukacji Finansowej

Wizja określa oczekiwany długofalowy efekt KSEF oraz planów jej wdrażania. Skuteczna realizacja działań opisanych w planach wdrażania, wspierających zidentyfikowane cele strategiczne Strategii, doprowadzi w dłuższej perspektywie do osiągnięcia następujących oczekiwanych rezultatów:

Mieszkańcy Polski posiadają niezbędne kompetencje finansowe, które pomagają im poprawić ogólną odporność finansową oraz dobrostan finansowy.

Spółeczeństwo posiadające kompetencje finansowe przyczyni się do integracyjnego i zrównoważonego rozwoju polskiej gospodarki.

KSEF zapewnia ramy koordynacji współpracy interesariuszy edukacji finansowej w Polsce, realizacji działań i monitorowania osiągniętych celów. Oczekuje się, że w efekcie działań

przeprowadzonych w ramach realizacji Strategii mieszkańcy Polski będą posiadać kompetencje finansowe niezbędne do:

- poprawy własnej odporności finansowej oraz zdolności ochrony przed kłopotami finansowymi, stawiania im czoła, radzenia sobie z nimi i wychodzenia z nich, oraz
- poprawy dobrostanu finansowego poprzez zdolność kontrolowania własnych finansów i osiągnięcia krótko- i długoterminowych celów finansowych.

Zgodnie z tą wizją odporność finansowa i dobrostan finansowy są oczekiwanymi rezultatami edukacji finansowej. Można je poprawić w krótkim okresie (np. poprzez obniżenie ogólnego poziomu zadłużenia danej osoby lub zgromadzenie oszczędności na wypadek sytuacji kryzysowych) oraz w dłuższej perspektywie (np. poprzez zapewnienie dobrostanu finansowego na starość). Celem KSEF jest zapewnienie konsumentom niezbędnych kompetencji finansowych do poprawy własnej odporności finansowej i dobrostanu finansowego. Przez kompetencje finansowe należy rozumieć te aspekty wiedzy finansowej, zachowań, umiejętności i postaw, które stanowią podstawę rozsądnych decyzji finansowych (OECD, 2017[16]). Są to podstawowe kompetencje w zakresie znajomości zagadnień finansowych, które mogą przynieść korzyści danej osobie.

Jednak odporność finansowa i dobrostan finansowy rzadko zależą wyłącznie od indywidualnych wyborów osobistych, ale są również konsekwencją systemu społecznego, gospodarczego i finansowego. Zależą również od innych obowiązujących w kraju polityk publicznych, np. takich jak ochrona konsumentów na rynku finansowym. Dlatego Strategia realizowana będzie równolegle do działań mających na celu utrzymanie bezpieczeństwa, włączającego charakteru i odporności systemu finansowego, takich jak włączenie finansowe oraz zasady i praktyki w zakresie ochrony konsumentów finansowych, oraz będzie przez nie wspierana⁶.

Oczekuje się, że oprócz korzyści dla osób indywidualnych i gospodarstw domowych wyższy poziom kompetencji finansowych w Polsce przyniesie również pozytywne efekty na poziomie ogólnospołecznym. Należy oczekiwać, że społeczeństwo posiadające wyższe kompetencje finansowe będzie również lepiej rozumieć kluczowe krajowe, europejskie i międzynarodowe działania na rzecz wspierania włączającego i zrównoważonego rozwoju polskiej gospodarki i społeczeństwa oraz będzie się przyczyniać do ich realizacji.

2.3 Kluczowe priorytety Krajowej Strategii Edukacji Finansowej

Na potrzeby realizacji wizji, KSEF wskazuje szereg kluczowych priorytetów. Będą one realizowane poprzez działania opisane w planie wdrażania oraz poprzez skoordynowane wysiłki interesariuszy działających na polu edukacji finansowej, którzy zgodzili się wziąć udział w realizacji KSEF. Kluczowe priorytety Strategii stanowią cele długoterminowe i wyznaczają kierunek działań, które będą podejmowane dla osiągnięcia tych celów. Kluczowe priorytety są szerokie i zostały podzielone na dwa rodzaje:

⁶ *The G20/OECD High-Level Principles on Financial Consumer Protection (OECD, 2022[28]) dostrzegają znaczenie kompetencji finansowych i świadomości finansowej jako części całościowego podejścia do ochrony konsumentów finansowych w ich kontaktach z dostawcami usług finansowych i przyczynianiu się do ich dobrostanu finansowego.*

- Priorytety, które odpowiadają na pytanie „co Strategia zamierza osiągnąć”, w odniesieniu do pożądanych zmian w wiedzy, postawach i zachowaniach ludzi (priorytety od 1 do 4 wskazane poniżej). Zmiany te mogą wymagać czasu oraz wsparcia różnego rodzaju ciągłych i odpowiednio dostosowanych działań.
- Priorytety, które odpowiadają na pytanie „jak Strategia osiągnie swoje cele”, w odniesieniu do tego, jak przewidziane w Strategii programy edukacji finansowej powinny być zaprojektowane i wprowadzane, aby pożądane zmiany w wiedzy, postawach i zachowaniach ludzi zostały osiągnięte (priorytety od 5 do 7 wskazane niżej). Określają one zasady, jakimi powinny kierować się wprowadzane w Polsce programy edukacji finansowej.

Priorytety kluczowe będą wspierane i wdrażane poprzez działania określone w kolejnych planach wdrażania (zob. część III, „Pierwszy plan wdrażania”). Działania te to czynności wykonywane przez interesariuszy aktywnych na polu edukacji finansowej, które są skupione na konkretnych celach. W części III niniejszego dokumentu (pierwszy plan wdrażania) zostały opisane działania przewidziane do realizacji w ciągu pierwszych trzech lat wdrażania Strategii. Pierwszy plan wdrażania określa konkretne działania do podjęcia przez interesariuszy, kluczowe wskaźniki efektywności oraz ramy czasowe realizacji. Działania podlegać będą regularnemu monitorowaniu i ewaluacji, w związku z czym mogą ulegać zmianom częściej niż sama Strategia (zob. punkt „Monitoring i ewaluacja”).

Siedem priorytetów kluczowych opisanych w tym rozdziale zostało wybranych na podstawie analizy i danych opisanych w raporcie „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022[3]), dyskusji pomiędzy członkami krajowej grupy roboczej oraz konsultacji z szerokim gronem interesariuszy aktywnych na polu edukacji finansowej. Mają one również charakter strategiczny, w zakresie w jakim wspierają kluczowe polityki krajowe opisane w części I. Poniżej przedstawiono uzasadnienie dla każdego priorytetu. Szczegóły ich wdrażania poprzez poszczególne działania zostały przedstawione w części III.

Wykres 1. Wizja i kluczowe priorytety KSEF

Priorytety odpowiadające na pytanie, „co Strategia zamierza osiągnąć”

W celu wsparcia mieszkańców Polski w poprawie ich odporności finansowej i dobrostanu finansowego KSEF skupia się na wspieraniu podnoszenia kompetencji finansowych, które zaowocują pożądanymi zmianami w wiedzy, postawach i zachowaniach ludzi.

Badania i analizy wskazują, że mieszkańcy Polski odnieśliby korzyści z programów edukacji finansowej, które zwiększają wiedzę, rozwijają umiejętności i kształtują właściwe nawyki w odniesieniu do planowania budżetu domowego, oszczędzania, inwestowania, chronienia finansów gospodarstwa domowego przy pomocy odpowiedniego ubezpieczenia oraz unikania niepotrzebnego zadłużenia (OECD, 2022[3]). Ponadto konsumenci w Polsce odnieśliby korzyści z lepszego rozumienia, jak funkcjonują systemy finansowe i socjalne, gdyby wiedzieli jak skorzystać z uprawnień przysługujących im na tle zawartych umów o usługi finansowe oraz byli świadomi obowiązków jakie one na nich nakładają, a także wiedzieli o potencjalnych zagrożeniach związanych z oszustwami finansowymi. W odniesieniu do inwestowania konsumenci powinni rozumieć, jaka jest realna stopa zwrotu z danej inwestycji oraz jak rozpoznać instrumenty inwestycyjne, których celem jest dokonanie oszustwa. I wreszcie, biorąc pod uwagę postępującą cyfryzację systemu finansowego, konsumenci powinni być świadomi potencjalnych zagrożeń w zakresie cyberbezpieczeństwa i oszustw w Internecie, a także wiedzieć, jak bezpiecznie poruszać się w sieci. Podnosząc ww. kompetencje finansowe mieszkańców Polski, KSEF wesprze ich w poprawie odporności finansowej i dobrostanu finansowego.

Ponadto edukacja finansowa może odegrać trzy ważne role w odniesieniu do sytuacji finansowej mieszkańców Polski:

- rolę prewencyjną, ponieważ wspiera konsumentów w podejmowaniu decyzji finansowych, które leżą w ich najlepszym interesie, zwiększa ich odporność finansową i zapobiega problemom finansowym;
- rolę zaradczą, ponieważ może wspierać osoby doświadczające problemów finansowych w ich rozwiązaniu (np. osoby nadmiernie zadłużone);
- rolę naprawczą, ważną zwłaszcza dla tych, którzy doświadczyli trudności finansowych, ale powracają do systemu finansowego.

Te trzy role są również zawarte w określonych niżej priorytetach.

1. Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem.

Poczucie finansowego bezpieczeństwa oraz posiadania kontroli nad stanem finansów osobistych może zmniejszyć poziom stresu związanego z sytuacją finansową i przyczynić się do osiągnięcia dobrostanu finansowego. Można to osiągnąć na przykład poprzez staranne sporządzenie osobistego planu finansowego, unikanie niepotrzebnego zadłużania się, stawianie czoła nieoczekiwanym wydatkom bez zaciągania pożyczek czy posiadanie ubezpieczenia o adekwatnej sumie ubezpieczenia oraz zakresie, który odpowiada na ryzyka istotne dla danej osoby (dalej: odpowiednie ubezpieczenia).

Jak wynika z Międzynarodowego badania kompetencji finansowych osób dorosłych OECD/INFE 2020 (OECD, 2020[5]), większość Polaków (93,7%) podejmuje decyzje finansowe każdego

dnia. Jednocześnie, 71,4% planuje zarządzanie swoimi dochodami i wydatkami, a 59,4% uważnie monitoruje swoje sprawy finansowe. Ponad 40% Polaków potrafi podjąć decyzję dotyczącą zakupu jakiegoś dobra w sposób impulsywny (bez starannego zastanowienia, czy ich na to stać, czy nie), a 25% nie płaci w terminie swoich rachunków. Posiadanie celów finansowych może motywować do ich osiągnięcia oraz do sporządzenia planu finansowego prowadzącego do ich realizacji. Jednakże w Polsce 41,2% osób posiada długoterminowy cel finansowy, a 52,7% z nich deklaruje oszczędzanie lub inwestowanie pieniędzy w celu jego realizacji. Odpowiednio dopasowana edukacja finansowa może podnieść świadomość na temat tego, jak ważne jest planowanie wydatków w osiągnięciu krótko- i długoterminowych celów.

W przypadku utraty swojego głównego źródła utrzymania ponad trzy czwarte Polaków miałyby problem z pokrywaniem kosztów utrzymania przez co najmniej sześć miesięcy, bez pożyczania pieniędzy lub zmiany miejsca zamieszkania. W marcu 2022 r. 43% Polaków twierdziło, że nie posiada w ogóle żadnej poduszki finansowej (Krajowy Rejestr Długów Biuro Informacji Gospodarczej, 2022[17]). W 2020 r. około jednej czwartej gospodarstw domowych (28%) posiadało jakąś formę zadłużenia. Spośród nich 47,5% gospodarstw domowych uważało zadłużenie za obciążenie, mimo iż terminowo regulowało spłaty. Dla pozostałych 52,5% gospodarstw domowych zadłużenie było dużym obciążeniem, nawet do takiego stopnia, że terminowe regulowanie spłat nie zawsze było możliwe, lub w ogóle nie były w stanie go spłacić (GUS, 2021[18]). Według danych Eurofound w 2020 roku około 20% gospodarstw domowych w Polsce było zagrożonych nadmiernym zadłużeniem (Eurofound, 2020[6]). W sumie 66,1% Polaków uważa, że finansowo ledwo daje sobie radę, 46,2% uważa, że finanse kontrolują ich życie, a 36,9% martwi się, czy pokryje swoje normalne wydatki na życie. Takie dane wskazują, że Polacy mogą skorzystać na ukierunkowanych programach edukacji finansowej, które pomogą im lepiej zarządzać swoimi finansami i unikać nadmiernego zadłużenia. Edukacja finansowa służy do podnoszenia świadomości na temat praw konsumentów, potencjalnych pułapek w procesie udzielania pożyczek czy kredytów, ryzyka związanego z kosztownymi kredytami konsumenckimi i innymi formami kredytu oraz do wspierania planowania budżetu domowego i oszczędzania jako „alternatywy” dla kredytu.

Edukacja finansowa może również wspierać Polaków w obszarach zarządzania ryzykiem oraz ubezpieczeń, zwłaszcza tych najbardziej narażonych na ryzyko finansowe (OECD, 2022[3]).

I wreszcie, biorąc pod uwagę postępującą cyfryzację systemu finansowego w Polsce, aby osiągnąć i utrzymać swoją odporność finansową i dobrostan finansowy, konsumenci powinni być świadomi potencjalnych zagrożeń w zakresie cyberbezpieczeństwa i oszustw w Internecie, a także wiedzieć, jak się przed nimi chronić.

2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w długim okresie i na starość.

Niezbędne jest podnoszenie świadomości znaczenia posiadania wystarczających oszczędności na starość oraz doskonalenie umiejętności Polaków w zakresie długoterminowego oszczędzania. Kilka przeprowadzonych w Polsce badań wskazuje na fakt, że ci, którzy aktywnie zarządzają swoimi zasobami emerytalnymi i mają plan na swoją emeryturę, wykazują najwyższy poziom wiedzy finansowej w obszarze inwestowania emerytalnego (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, 2016[19]; Solarz, 2019[20]).

Pewne czynniki wskazują na rosnące zagrożenie ubóstwem dochodowym osób starszych (OECD, 2019[21]). Prawie trzy czwarte Polaków obawia się, że na starość będzie im brakować pieniędzy (Polska Izba Ubezpieczeń, 2021[22]), a prawie jedna trzecia wskazuje na zupełny brak pewności w obszarze planowania emerytury (OECD, 2020[5]). Młodzi ludzie wykazują najniższy stopień pewności siebie w kwestii planowania emerytury: około 33,7% młodych ludzi (w wieku od 18 do 30 lat) twierdzi, że nie ma poczucia pewności siebie w kwestii planowania swojej emerytury, podczas gdy, w przedziale wiekowym 60–79 lat, odsetek ten spada do 19,8% (OECD, 2020[5]). Ograniczona jest również wiedza na temat zasad polskiego systemu emerytalnego (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, 2016[19]). Pomimo obaw o swoją przyszłość finansową prawie połowa Polaków deklaruje, że nie oszczędza na emeryturę (Polska Izba Ubezpieczeń, 2021[22]).

Poprawa świadomości znaczenia długoterminowego planowania i lepsze zrozumienie zmian wprowadzanych w systemie emerytalnym może przyczynić się do wzrostu zainteresowania dobrowolnymi programami emerytalnymi, takimi jak Pracownicze Plany Kapitałowe, Pracownicze Programy Emerytalne, Indywidualne Konta Emerytalne, Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego, Ogónoeuropejskie Indywidualne Produkty Emerytalne. oraz może zmniejszać ryzyko ubóstwa na starość (OECD, 2022[3]).

Ponadto, jak podkreślono w części I, SRRK wskazuje na rosnące znaczenie zrównoważonego finansowania jako sposobu na przejście na bardziej ekologiczną gospodarkę i uznaje, że ważne jest zwiększanie świadomości i edukacji społeczeństwa w zakresie zrównoważonego finansowania. Prywatne plany oszczędzania na emeryturę to ważne długoterminowe inwestycje, które mogą mieć różne cechy zrównoważonego rozwoju. Osoby indywidualne powinny mieć świadomość, w jakim stopniu dany produkt emerytalny odpowiada ich preferencjom w zakresie zrównoważonego rozwoju, i w razie potrzeby czuć się pewnie w zadawaniu pytań lub domaganiu się dodatkowych informacji, a także w dokonywaniu lepszych wyborów.

3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem.

Oszczędności Polaków są na niskim poziomie, a ich udział w rynku kapitałowym – na jeszcze niższym. W Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju uznaje się niski poziom oszczędności prywatnych za jeden z czynników negatywnie wpływających na perspektywy stabilnego rozwoju Polski. SOR stawia sobie za cel rozwój rynku finansowego w oparciu o zmiany regulacyjne i instytucjonalne, ale także uznaje, że równie ważne jest „budowanie kultury oszczędzania” i zwiększanie zrozumienia przez Polaków korzyści płynących z inwestowania (Rząd RP, 2017[10]).

Mimo, że prawie 80% gospodarstw domowych deklaruje oszczędzanie (GUS, 2021[18]), większość tych oszczędności jest utrzymywana w gotówce lub na lokatach bankowych (Narodowy Bank Polski, 2020[23]).

Tylko 8% Polaków inwestuje na rynku kapitałowym (Fundacja Think!, Fundacja Citi Handlowy im. Leopolda Kronenberga i Uniwersytet Warszawski, 2022[24]). Badanie kompetencji finansowych osób dorosłych OECD/INFE 2020 pokazuje, że zaledwie 0,7% respondentów posiada rachunek inwestycyjny, 1,1% posiada akcje i udziały, a 0,8% posiada obligacje (OECD, 2020[5]). Generalnie Polacy wiedzą, czym są akcje, ale 62% uważa, że nie ma wystarczającej

wiedzy, by móc inwestować na rynku finansowym (Fundacja Warszawski Instytut Bankowości i Fundacja Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, 2021[8]). Ponad 40% inwestujących na rynku kapitałowym robi to w celu zróżnicowania swoich dochodów, a 25% postrzega to jako formę oszczędności emerytalnych (Stowarzyszenie Inwestorów Indywidualnych, 2021[25]). Dla Polaków głównym źródłem informacji o inwestycjach pozostaje Internet, który jest dla nich przytłaczający ze względu na dużą liczbę źródeł, ilość informacji i specjalistyczny język (Izba Zarządzających Funduszami i Aktywami, 2021[26]). Bariery te powodują, że większość Polaków nie może korzystać z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym.

Zgodnie z oczekiwaniami wyrażonymi w SOR, programy edukacji finansowej dotyczące inwestowania i zarządzania ryzykiem mogą wspierać Polaków w maksymalizacji zysków i zarządzaniu ryzykiem, jednocześnie przyczyniając się do dalszego rozwoju lokalnego rynku kapitałowego. Ten priorytet może się również przyczynić do realizacji SRRK. Może on również obejmować podnoszenie świadomości i zrozumienia w zakresie zrównoważonych inwestycji i produktów, dzięki czemu inwestorzy będą mogli dostosować swoje preferencje w zakresie zrównoważonego rozwoju do odpowiednich produktów inwestycyjnych i wspierać zieloną transformację Polski.

4. Podnoszenie świadomości w kwestii znaczenia edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc.

Poziom kompetencji finansowych w polskim społeczeństwie jest niski. Większość Polaków przyznaje, że edukacja finansowa jest niezbędna w codziennym życiu, ale mniej niż 10% uważa, że ich wiedza finansowa jest na wysokim poziomie. Polacy przyznają także, że szkoła i rodzina stanowią dwa najważniejsze źródła edukacji finansowej ich dzieci. Jednocześnie jedynie połowa rodziców rozmawia z dziećmi o kwestiach związanych z pieniędzmi, zapewne z powodu niskiego poczucia pewności siebie w obszarze finansów (NBP, 2020[1]; NBP, 2018[27]).

Kilka publicznych instytucji w Polsce wśród swoich kompetencji ma działania polegające na udzielaniu konsumentom informacji w zakresie usług finansowych, rynku finansowego i obowiązujących na nim praw konsumentów (zob. punkt 3.2.1 w: (OECD, 2022[3]). Ponadto interesariusze z sektora publicznego, prywatnego i obszaru społeczeństwa obywatelskiego realizują inicjatywy dotyczące tematów interesujących konsumentów finansowych za pośrednictwem różnych kanałów, takich jak kampanie informacyjne, telewizja, media społecznościowe, platformy e-learningowe, materiały drukowane i dedykowane konsumentom strony internetowe (OECD, 2022[3]). Wielość źródeł może być dla konsumentów przytłaczająca, a znalezienie rzetelnych źródeł – kłopotliwe. Ma to zwłaszcza miejsce w przypadku złożonych kwestii finansowych, takich jak inwestowanie. Polacy wręcz deklarują, że głównymi barierami w zainteresowaniu się inwestycjami są duża liczba źródeł internetowych i branżowy żargon (Izba Zarządzających Aktywami i Funduszami, 2021[26]).

Dostarczenie informacji istotnych dla konsumentów ma zasadnicze znaczenie, zwłaszcza jeżeli dostarczane są we właściwym momencie. Konsumentom powinni mieć dostęp do informacji finansowych wysokiej jakości, które są łatwe do zlokalizowania i zrozumienia. Bycie dobrze poinformowanym i pewność siebie w kwestii zrozumienia informacji może umożliwić konsumentom podejmowanie odpowiednich działań, zwracanie się z prośbą o wyjaśnienia lub pomoc.

Priorytety odpowiadające na pytanie, „jak Strategia osiągnie swoje cele”

Powodzenie realizacji ww. kluczowych priorytetów (1–4) zależy będzie od jakości i zasięgu realizowanych w Polsce programów edukacji finansowej oraz od zaangażowania społeczności interesariuszy w rozwój inicjatyw edukacji finansowej.

Oczekuje się, że w procesie realizacji nowych lub już istniejących programów edukacji finansowej aktywni na tym polu w Polsce interesariusze będą, na ile to możliwe, stosować zalecenia Strategii i jej plany wdrażania. Szczególnie istotne zalecenia dotyczą zaangażowania interesariuszy w proces edukacji finansowej, jakości programów edukacji finansowej oraz ich monitorowania i ewaluacji.

5. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były skoncentrowane na konsumentach.

Badanie z wykorzystaniem kwestionariusza inwentaryzacyjnego przeprowadzone od grudnia 2021 r. do stycznia 2022 r. wykazało, że w Polsce istnieje już znacząca oferta programów edukacji finansowej (OECD, 2022[3]). Wydaje się jednak, że niekoniecznie odpowiada ona potrzebom Polaków w zakresie edukacji finansowej i ich nie zaspokaja. Zamiast skupiać się na rzeczywistych potrzebach konsumentów niektóre podmioty koncentrują się raczej na tematach związanych z ich obszarami specjalizacji lub działania.

Programy edukacji finansowej wprowadzane w ramach niniejszej Strategii, obok dostarczania informacji lub podnoszenia świadomości w konkretnych kwestiach, powinny koncentrować się na wspieraniu konsumentów w osiąganiu trwałej zmiany nawyków. Skoncentrowane na konsumentach programy edukacji finansowej uwzględniają dane dotyczące indywidualnych zachowań i dostarczają odpowiednich rozwiązań dla poszczególnych osób, tak by dokonywali oni lepszych wyborów. Z zebranych danych wynika, że programy dostosowane do potrzeb konsumentów zachęcają ich do większego zaangażowania i wywierają na nich większy wpływ. Edukacja finansowa jest skuteczniejsza, gdy programy edukacyjne odpowiadają na indywidualne potrzeby i zachowania. Istnieje również potrzeba w zakresie dostosowania kanałów dostarczania treści programów edukacji finansowej do potrzeb konsumentów.

6. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były oparte na dowodach, w tym wynikach monitoringu i ewaluacji.

Ważne jest zapewnienie, aby programy edukacji finansowej opierały się na dowodach. Programy oparte na wiarygodnych danych uwzględniają czynniki kształtujące finansowe nawyki, postawy i zachowania Polaków. Stawiają sobie za cel zrozumienie, dlaczego ludzie zachowują się w określony sposób, a także dostarczenie wskazówek, w jaki sposób ludzie mogą osiągnąć dobrostan finansowy poprzez edukację finansową.

W procesie opracowywania i dostosowywania programów edukacji finansowej do potrzeb grup docelowych, zachęca się interesariuszy edukacji finansowej do wykorzystywania danych dotyczących kompetencji finansowych, wyników badań ilościowych i jakościowych, a także obserwacji behawioralnych. Podmioty oferujące edukację finansową w Polsce posiadają bogate zbiory danych o kompetencjach finansowych osób dorosłych i młodzieży, które mogą być wykorzystywane przy tworzeniu odpowiednio dostosowanych programów edukacji finansowej. Dzięki realizacji KSEF powstaną wysokiej jakości badania i dane o strategicznym znaczeniu, które będą regularnie aktualizowane i udostępniane wszystkim interesariuszom. Działania realizowane w ramach KSEF skupią się na zacieśnianiu współpracy

ze środowiskiem akademickim, tak aby mogła ona przyczynić się do gromadzenia danych wspierających zrozumienie potrzeb konsumentów, a tym samym – wspomóc opracowanie lepiej dostosowanych i skutecznych inicjatyw w zakresie edukacji finansowej. Ten priorytet wpisuje się też w priorytet 5.

Kluczowe dane wspomagające rozwój i realizację edukacji finansowej mogą również pochodzić z wyników regularnego procesu monitorowania i ewaluacji. Mogą pomóc w zrozumieniu, które inicjatywy edukacji finansowej wspierają konsumentów oraz które programy i strategie są skuteczne w promowaniu zmian w ich nawykach. W Polsce monitoring i ewaluacja programów edukacji finansowej mają stosunkowo ograniczony zakres. KSEF będzie dążyć do rozwiązania tego problemu poprzez opracowanie szczegółowych wytycznych i zapewnienie wsparcia w zakresie ewaluacji programów strategicznych (zob. działania w pierwszym planie wdrażania oraz w punkcie poświęconym monitoringowi i ewaluacji).

7. Zapewnienie szerokiego i bezstronnego udziału odpowiednich interesariuszy w edukacji finansowej.

Priorytet ten ma na celu zapewnienie, aby środowisko edukacji finansowej w Polsce miało charakter włączający oraz aby szerokie grono dostawców edukacji finansowej angażowało się w realizację KSEF w sposób przejrzysty, sprawiedliwy i bezstronny. W szczególności podkreśla on znaczenie bezstronności w opracowywaniu i realizacji programów edukacji finansowej przez wszystkich interesariuszy.

Zanim opracowana została KSEF, grupa organizacji społeczeństwa obywatelskiego opracowała zestaw konkretnych wytycznych. Odnoszą się one do zasad, którymi powinny kierować się organizacje i edukatorzy przy opracowywaniu lub realizacji programów edukacji finansowej. Jednak ich zastosowanie i zasięg były ograniczone [zob. punkt 3.2.2 raportu „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022[3])].

W celu realizacji tego priorytetu opracowane zostaną kompleksowe i międzysektorowe wytyczne i kodeksy postępowania dotyczące zaangażowania interesariuszy w edukację finansową, uwzględniające konkretne przykłady z Polski i praktyki międzynarodowe. Te nowe wytyczne będą rozwiązaniem systemowym, ogólnokrajowym, włączającym. Zostaną one opracowane we współpracy z odpowiednimi interesariuszami, w ramach pierwszego planu wdrażania. Ich opracowanie jest kluczowe, ponieważ brak takich wytycznych czy kodeksów postępowania mógłby skutkować wykorzystaniem edukacji finansowej przez prywatne podmioty do promowania własnej działalności komercyjnej. Tego typu nieetyczne i szkodliwe dla konsumentów praktyki, mogą również podważać zaufanie konsumentów do sektora finansowego i szerzej do inicjatyw edukacji finansowej. Bezstronne i rzetelne programy edukacji finansowej mają być zaprojektowane w taki sposób, aby służyły potrzebom konsumentów. Dlatego ważna będzie ścisła współpraca z szerokim gronem interesariuszy przy opracowywaniu i przyjmowaniu tych wytycznych.

2.4. Ramy czasowe KSEF oraz plany wdrażania

Opisane powyżej kluczowe priorytety określają długoterminowe cele Strategii. Przewiduje się ich realizację w ciągu siedmiu lat, po czym zostaną one poddane ewaluacji. Nie oznacza to, że wszystkie priorytety muszą być zrealizowane w ciągu siedmiu lat, lecz raczej, że po takim czasie możliwa będzie ocena, czy dane priorytety są nadal kluczowe.

Priorytety te wyznaczają kierunek obecnych i przyszłych działań, które będą podejmowane w celu ich realizacji. Działania pierwszego planu wdrażania zostały opisane w części III dokumentu. Plany wdrażania są przewidziane na okresy trzyletnie. Podlegają one monitorowaniu i ewaluacji (zob. punkt „Monitoring i ewaluacja”) i mogą zmieniać się częściej niż sama Strategia. Zmiany planów wdrażania mogą powodować niewielkie korekty w samej Strategii, ale w krótkim okresie nie przewiduje się zmiany jej głównych kierunków.

Uzupełnieniem każdego planu wdrażania będą roczne plany działania, sporządzane na podstawie zapisów zawartych w planie trzyletnim. Będą one określać działania i kluczowe wskaźniki efektywności do osiągnięcia w danym roku.

2.5. Grupy docelowe i zasady priorytetyzacji

„Krajowa Strategia Edukacji Finansowej. Polityka na rzecz rozwijania kompetencji finansowych” wyznacza długoterminowe strategiczne kierunki działań z zakresu edukacji finansowej, które będą podejmowane przez interesariuszy. Mają one przynieść korzyści całemu polskiemu społeczeństwu. Przewidziana w Strategii wizja wspierania mieszkańców Polski w osiągnięciu większej odporności finansowej i dobrostanu finansowego jest ambitnym celem długoterminowym. Wiele działań wskazanych w pierwszym planie wdrażania, zostało tak zaprojektowanych, by korzyści z nich odnosiło całe polskie społeczeństwo. Jednak niektóre grupy społeczne mogą pilniej potrzebować ukierunkowanego wsparcia. Dlatego należy zaplanować działania wspierające takie grupy i nadać im odpowiedni priorytet. Mogą one się zmieniać w trakcie realizacji KSEF. W miarę jak zaspokajane będą potrzeby pewnych grup narażonych na trudności finansowe lub gdy inne grupy będą stawać się tymi wymagającymi szczególnej uwagi, działania realizowane w ramach KSEF mogą również wymagać dostosowania. Ważne jest, aby działania określone w KSEF były ukierunkowane, tak aby Strategia była jak najbardziej skuteczna oraz elastyczna pod względem ustalania priorytetów dla poszczególnych grup docelowych i odpowiadała na pojawiające się potrzeby i obszary wymagające wsparcia.

Na podstawie ustaleń raportu pt. „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022[3]) wskazano poniższe grupy docelowe, które mogą potrzebować priorytetowego traktowania w programach edukacji finansowej w Polsce. Są to:

- gospodarstwa domowe o niskich dochodach,
- osoby o niepewnej pozycji na rynku pracy, w tym bezrobotni i osoby pracujące na podstawie niestabilnych lub tymczasowych umów,
- konsumenci narażeni na nadmierne zadłużenie lub już nadmierne zadłużeni,
- osoby starsze,
- mieszkańcy obszarów wiejskich (w tym rolnicy) i mieszkańcy małych miast,
- migranci i uchodźcy,
- osoby w wieku produkcyjnym, zwłaszcza te zbliżające się do wieku emerytalnego,
- dzieci, młodzież, rodzice/opiekunowie i nauczyciele.

Inne ważne grupy docelowe, wskazane w tym samym raporcie to kobiety oraz mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa. Co prawda tych ostatnich nie obejmuje definicja konsumenta określona w art. 221 kodeksu cywilnego⁷, to jednak w kontekście edukacji finansowej, uzasadnionym wydaje się możliwość włączenia do grup docelowych KSEF również mikro-, małych i średnich przedsiębiorców. Wraz z upływem czasu i po przeprowadzeniu kolejnych

ukierunkowanych badań pojawić się mogą inne grupy, które będą wymagały traktowania priorytetowego.

Powyższe grupy mają swoje specyficzne cechy i wymagają dopasowanej do ich potrzeb edukacji finansowej. Ponadto nie są to grupy jednolite i każda z nich ma swoje podgrupy. Może zaistnieć potrzeba przeprowadzenia dodatkowych badań w celu zrozumienia ich wspólnych potrzeb, aby możliwe było odpowiednie dostosowanie edukacji finansowej. Opracowując i wdrażając programy, interesariusze z obszaru edukacji finansowej powinni ponadto rozważyć dostosowanie swoich metod nauczania do specyficznych ograniczeń niektórych osób (na przykład osób niedowidzących lub niedosłyszących).

Biorąc pod uwagę, że KSEF ma być dokumentem o charakterze długoterminowym i nierealne jest podejmowanie prób zaspokojenia potrzeb wszystkich istotnych grup jednocześnie, KSEF określa zestaw zasad priorytetyzacji. Zasady te zostały wykorzystane przy ustalaniu priorytetowych grup docelowych dla pierwszego planu wdrażania. Będą one wykorzystywane również przy pracy nad kolejnymi planami wdrażania. Priorytetowe grupy docelowe będzie można zmieniać wraz z każdym planem wdrażania, po dokonaniu ewaluacji, w jaki sposób zostały już zaspokojone potrzeby tych grup, jakie prace pozostały do wykonania, a także jakie są potrzeby innych grup.

Zasady priorytetyzacji przedstawiono poniżej:

- **Faktyczna lub potencjalna podatność danej grupy na trudności finansowe.**

Kryterium to bada, jaka jest faktyczna lub potencjalna podatność na trudności finansowe danej grupy docelowej. W zaktualizowanym dokumencie „G20/OECD High-Level Principles on Financial Consumer Protection” (OECD, 2022[28]) potwierdzono, że podatność konsumentów na zagrożenia może przejawiać się w różny sposób i może wynikać z połączenia cech osobistych, indywidualnych okoliczności, sytuacji ekonomicznej i warunków rynkowych. Osoba podatna na trudności finansowe to osoba, która stoi w obliczu niestabilności finansowej lub sytuacji, która naraża ją na ryzyko finansowe i wstrząs finansowy. Zazwyczaj osoby te są w sytuacji połączenia niskich dochodów lub małej ilości płynnych aktywów z wysokim zadłużeniem, słabą ochroną socjalną czy ubezpieczeniową oraz trudnościami w radzeniu sobie ze stresem finansowym. Każdy, w pewnych warunkach, może stać się podatny na zagrożenia związane z finansami. Identyfikacja czynników wpływających na wystąpienie trudności finansowych w polskich realiach mogłaby dostarczyć informacji o konkretnych cechach sytuacji prowadzących do podatności na zagrożenia określonych grup docelowych. To być może pozwoliłoby na bardziej ustandaryzowany sposób zastosowania tego kryterium do przyszłych planów wdrażania. Na potrzeby pierwszego planu wdrażania i określenia priorytetowych grup docelowych przyjęto ww. ogólną definicję podatności na trudności finansowe wraz z analizą przeprowadzoną przez OECD w raporcie „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022[3]).

⁷ Art. 221. Za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. (Dz. U. z 2023 r. poz. 1610)

- **Wielkość priorytetowej grupy docelowej.**

Zasada ta uwzględnia wielkość priorytetowej grupy docelowej oraz to, jak łatwo można taką grupę zidentyfikować. Każda osoba ma swoje indywidualne potrzeby, cechy, osobiste okoliczności i preferencje, co oznacza, że grupy docelowe z założenia są różnorodne. Dlatego zwykle konieczny jest pewien poziom uogólnienia programów edukacji finansowej, które mają odpowiadać na potrzeby konkretnych grup docelowych, a nie jednostek. W tym kontekście należy wziąć pod uwagę wielkość grupy, ponieważ może mieć ona wpływ na zasięg, efektywność kosztową i skuteczność programów edukacji finansowej oraz całej KSEF.

- **Obecne programy edukacji finansowej dla proponowanej priorytetowej grupy docelowej.**

Niektóre grupy docelowe mogą być objęte już istniejącym programem edukacji finansowej. To oznacza, że nowe programy edukacji finansowej powinny koncentrować się na grupach, do których takie programy nie były dotychczas kierowane.

Odpowiednie dane i badania będą wspierać stosowanie wyżej przedstawionych kryteriów w procesie podejmowania decyzji dotyczącej wyboru priorytetowej grupy docelowej. Zasady priorytetyzacji muszą też uwzględniać wszelkie ograniczenia, takie jak na przykład możliwość dotarcia do określonych odbiorców.

Niektóre grupy priorytetowe mogą się zmieniać wraz z każdym planem wdrażania, inne mogą być grupami priorytetowymi długoterminowymi, którymi można się zajmować przez dłuższy czas. Należy również zauważyć, że wybranie ograniczonej liczby priorytetowych grup docelowych w ramach jednego planu wdrażania pozwala na podejście skoncentrowane, ale nie oznacza ograniczenia lub wstrzymania inicjatyw kierowanych do innych grup lub całej populacji. Jeśli jedna z dotychczasowych grup priorytetowych nie znalazłaby się wśród priorytetowych grup kolejnego planu wdrażania, nie oznacza to, że należy przerwać istniejące inicjatywy edukacji finansowej do niej kierowane. Powinny one być nadal realizowane, a niektóre działania z planu wdrażania KSEF w okresie, kiedy grupa ta nie będzie priorytetowa, mogą być skierowane również do tej grupy. Jednak wszelkie nowe inicjatywy i większa część dostępnych środków na realizację planu wdrażania powinny być ukierunkowane na priorytetowe grupy docelowe.

Powyższe zasady zastosowano przy wyborze priorytetowych grup docelowych pierwszego planu wdrażania (zob. część III).

2.6. Zasady realizacji KSEF

Struktura zarządzania wdrażaniem KSEF ma na celu ustalenie przejrzystych mechanizmów koordynacji i nadzoru. Jest zgodna z międzynarodowymi dobrymi praktykami (OECD, 2020[9]). Zakłada zaangażowanie odpowiednich instytucji publicznych, przedstawicieli podmiotów prywatnych rynku finansowego, organizacji pozarządowych, przedstawicieli środowisk badawczych i akademickich. Określa role oraz zakres odpowiedzialności interesariuszy zajmujących się edukacją finansową. Proponowane mechanizmy zarządzania umożliwią interesariuszom lepszą współpracę oraz unikanie powielania działań, nieefektywnego wykorzystania zasobów, konfliktów interesów. Ponadto zapewnią one dostęp do edukacji finansowej wszystkim grupom docelowym.

Struktura zarządzania uwzględnia kompetencje podmiotów krajowych w zakresie edukacji finansowej. W Polsce do prowadzenia działań edukacyjnych związanych z kwestiami

finansowymi upoważnionych ustawowo jest osiem podmiotów administracji publicznej (MF, MEN, UKNF, BFG, UOKiK, KDPW, RF, ORE). Uprawnienia czterech kolejnych podmiotów (MRPiPS, MRIT, NBP, ZUS) wynikają z innych przepisów (OECD, 2022[3]).

Ponadto struktura zarządzania KSEF uwzględnia ciała kolegialne skupiające najważniejszych interesariuszy aktywnych w obszarze edukacji finansowej:

- **Rada Edukacji Finansowej** (Rada) powołana w 2019 r. na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego, o Rzeczniku Finansowym i o Funduszu Edukacji Finansowej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1809, z późn. zm.), zwanej dalej „Ustawą”. Do 31 grudnia 2022 r. działała przy Funduszu Edukacji Finansowej (Fundusz) (zob. pkt 2.7 „Finansowanie”), a od 1 stycznia 2023 r. przy Ministrze Finansów. W skład Rady wchodzi przedstawiciele Ministra Finansów, Ministra Edukacji, Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Rzecznika Finansowego, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych i Polskiego Funduszu Rozwoju. Rada realizuje zadania z zakresu edukacji finansowej, w tym:
 - wyznacza kierunki realizacji zadań finansowanych ze środków Funduszu i określa sposób ich realizacji,
 - wyraża opinie w sprawach dotyczących edukacji finansowej przedstawianych przez ministra właściwego do spraw instytucji finansowych,
 - opracowuje opinie i wnioski w sprawach dotyczących edukacji finansowej,
 - opiniuje wnioski i dokumenty dotyczące działań, które mogą być finansowane lub dofinansowane z Funduszu, a które opracowane są przez inne podmioty,
 - występuje z wnioskiem do dysponenta Funduszu o sfinansowanie lub dofinansowanie realizacji działań z zakresu edukacji finansowej.
- **Zespół roboczy ds. działań edukacyjnych w zakresie funkcjonowania rynku finansowego** (Zespół Roboczy) utworzony przez Ministra Finansów 6 lipca 2016 r. w ramach Rady Rozwoju Rynku Finansowego⁸. W skład Zespołu Roboczego wchodzi przedstawiciele podmiotów administracji publicznej oraz rynku finansowego, w tym stowarzyszeń branżowych (łącznie 35 podmiotów). Celem Zespołu Roboczego jest opracowywanie rozwiązań, które przyczyniają się do wzrostu świadomości konsumentów w obszarze funkcjonowania polskiego rynku finansowego oraz budowania zaufania do niego.
- **Grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej** (Grupa Robocza), utworzona w 2020 r. z inicjatywy Rady Edukacji Finansowej, na zaproszenie Ministra Finansów w celu prowadzenia, we współpracy z OECD, prac w zakresie opracowania projektu Krajowej Strategii Edukacji Finansowej. W skład Grupy Roboczej weszli przedstawiciele Ministra Finansów, Ministra Edukacji i Nauki, Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych oraz Rzecznika Finansowego.

⁸ Rada Rozwoju Rynku Finansowego jest organem opiniodawczym i doradczym ministra właściwego do spraw instytucji finansowych, którego celem jest wspieranie rozwoju rynku finansowego w Polsce (Dz. Urz. MF z 2014 r. poz. 50).

Ciała kolegialne pełniące funkcje nadzorcze, wykonawcze i doradcze

Biorąc pod uwagę obowiązujące w Polsce przepisy prawa, propozycje dotyczące struktury zarządczej wypracowane we współpracy z ekspertami OECD oraz powyższe założenia, określono niżej opisaną strukturę zarządzania wdrażaniem KSEF.

1. Rada Edukacji Finansowej

Rada będzie pełnić nadzór nad wdrażaniem KSEF, w tym nad jej realizacją, ewaluacją i rewizją. Będąc organem kolegialnym, na podstawie art. 43j ust. 1 Ustawy, Rada posiada kompetencje w odniesieniu do realizacji KSEF. Instytucje reprezentowane w Radzie posiadają uprawnienia do prowadzenia edukacji finansowej w ramach swoich kompetencji i są gotowe do kontynuowania współpracy, którą podjęły w celu opracowania KSEF.

W ramach struktury zarządzania, Rada będzie udzielać wytycznych dotyczących decyzji strategicznych, zatwierdzać zmiany i rewizje KSEF (w razie potrzeby) oraz zatwierdzać roczne plany działania opracowane przez Komitet Wdrażający zgodnie z planem wdrażania. Rada będzie również, co siedem lat, nadzorować proces ewaluacji KSEF. Będzie odgrywać kluczową rolę w podtrzymywaniu i pobudzaniu zainteresowania edukacją finansową na najwyższym szczeblu rządowym.

2. Komitet Wdrażający

Minister Finansów utworzy Komitet Wdrażający KSEF (KW), w którego skład wejdą przedstawiciele instytucji reprezentowanych w Grupie Roboczej. KW będzie pełnić funkcje wykonawcze wdrażania KSEF.

KW, pod nadzorem Rady, będzie opracowywał kolejne plany wdrażania i roczne plany działań, a także koordynował oraz monitorował ich wykonanie.

Ponadto KW będzie:

- przedstawiać Radzie propozycje rewizji i (w razie potrzeby) zmian postanowień Strategii;
- monitorować realizację rocznych planów działania na podstawie raportów przekazywanych przez interesariuszy KSEF;
- opracowywać dla Rady roczne raporty postępów we wdrażaniu KSEF;
- kierować procesem ewaluacji kolejnych planów wdrażania na koniec okresu, którego dotyczą oraz (w razie potrzeby) proponować jego korekty;
- opracowywać propozycje zaleceń dotyczących monitoringu i ewaluacji realizowanych w ramach KSEF programów edukacji finansowej.

KW może tworzyć tematyczne grupy robocze (Grupy Tematyczne) w celu ułatwienia realizacji działań przewidzianych w planach wdrażania i rocznych planach działania. Mogą one doradzać KW w kwestiach dotyczących obszaru tematycznego, do którego zostały utworzone. Grupy Tematyczne będą mogły być przypisane do analizy konkretnych celów, zadań lub grup docelowych. Będą one skupiać ekspertów z podmiotów reprezentowanych w KW oraz do niego zapraszanych, a także, w miarę potrzeb, innych interesariuszy z obszaru edukacji finansowej.

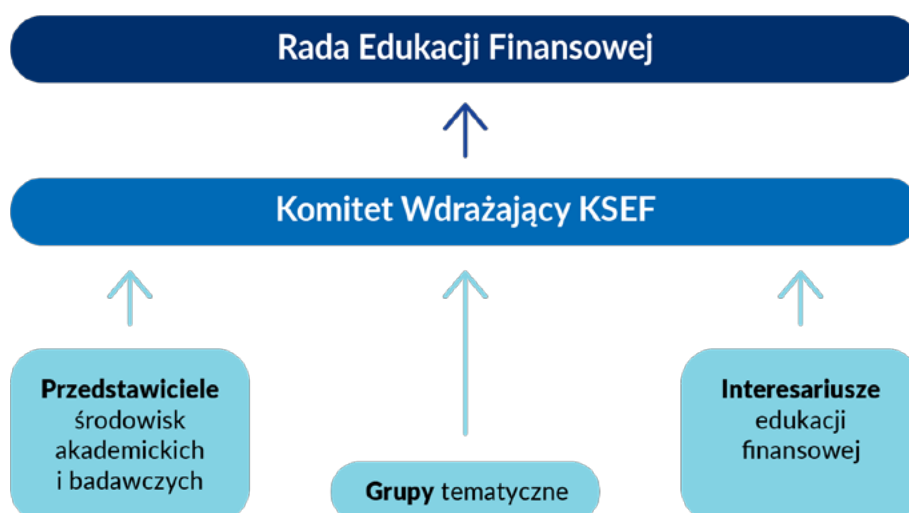
Do KW będą mogli być zapraszani inni dodatkowi eksperci z tych samych instytucji, które będą regularnie w nim reprezentowane lub z innych instytucji, jeśli ich rola będzie istotna dla realizacji KSEF.

Do prac KW będą mogli być zapraszani przedstawiciele środowisk akademickich i badawczych, którzy prowadzą działania w zakresie edukacji finansowej oraz kompetencji finansowych lub w pokrewnych obszarach. Ze względu na wagę dialogu interdyscyplinarnego, będą mogli być zapraszani specjaliści z różnych dziedzin nauki. Oprócz ekspertów z zakresu ekonomii i finansów, mogą to być np. eksperci z dziedzin psychologii, socjologii, pedagogiki, prawa czy informatyki. Zaangażowanie przedstawicieli środowisk akademickich i badawczych w proces wdrażania KSEF pozwoli na pozyskanie aktualnych informacji na temat badań, analiz i dobrych praktyk w obszarze edukacji finansowej. Mogą oni brać udział w procesie realizacji działań KSEF (np. w zakresie szkolenia nauczycieli) oraz w projektowaniu bądź realizacji procesów monitoringu i ewaluacji KSEF.

Ponadto do prac KW będą mogli być zapraszani przedstawiciele administracji publicznej szczebla centralnego, podmiotów prywatnych i organizacji pozarządowych, które są zaangażowane w edukację finansową w Polsce (Interesariusze). Będą mogli być zapraszani także przedstawiciele instytucji pomocy społecznej, jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji społecznych zajmujących się prawami konsumenckimi. Udział wymienionych ekspertów pozwoli stworzyć platformę współpracy, wymiany doświadczeń oraz dobrych praktyk w zakresie edukacji finansowej. Dzięki wiedzy i doświadczeniu mogą oni wspierać Radę i KW we wdrażaniu KSEF, w tym w planowaniu, projektowaniu a także w realizacji jej działań. Organizacje pozarządowe mogą odegrać istotną rolę w dotarciu z edukacją finansową do różnych grup społecznych oraz w dostosowaniu działań w zakresie edukacji finansowej do jej odbiorców (czyli grup, z którymi pracują na co dzień).

Wszyscy eksperci zapraszani do KW będą zachęceni do przestrzegania wytycznych i kodeksów postępowania odnoszących się do działań z zakresu edukacji finansowej, które zostaną opracowane w ramach pierwszego planu wdrażania KSEF. Ich udział jest kluczowy dla realizacji KSEF, która będzie się opierać na działaniach wielu interesariuszy. Dlatego mogą oni odegrać ważną rolę w tworzeniu społeczności praktyków edukacji finansowej w Polsce, złożonej z przedstawicieli środowiska akademickiego, sektora prywatnego, publicznego i organizacji pozarządowych. Celem współpracy w ramach tej społeczności jest wymiana wiedzy, opinii i dzielenie się doświadczeniem za pośrednictwem różnych kanałów komunikacji powiązanych z procesem wdrażania Strategii.

Wykres 2. Struktura zarządzania wdrażaniem KSEF

Eksperci współpracujący z KW będą zachęceni do:

- regularnego spotkania się z KW;
- dzielenia się z KW oraz resztą społeczności zaangażowanej w realizację Strategii wnioskami, doświadczeniami, wynikami badań itp.;
- udziału w realizacji planów wdrażania i rocznych planów działań poprzez podejmowanie aktywnych ról w realizacji określonych działań oraz przekazywanie do KW sprawozdań z postępów;
- przestrzegania zasad i wytycznych dotyczących zaangażowania w działania z zakresu edukacji finansowej, opracowanych wspólnie z KW;
- dzielenia się z KW, przy pomocy ankiety dotyczącej aktywności (lub w inny sposób), szczegółami własnych działań;
- uczestniczenia, zgodnie z własnym obszarem kompetencji, w tematycznych grupach roboczych ds. realizacji strategii.

2.7 Finansowanie KSEF i programów edukacji finansowej

Celem niniejszego rozdziału jest prezentacja długoterminowego podejścia do finansowania koordynacji i realizacji „Krajowej Strategii Edukacji Finansowej. Polityka na rzecz rozwijania kompetencji finansowych”.

Koordynacja i realizacja KSEF będą zależały głównie od finansowania z następujących źródeł:

- Fundusz Edukacji Finansowej⁹,
- zasobów (osobowych i finansowych) instytucji zaangażowanych w koordynację wdrażania Strategii, w tym instytucje reprezentowane w Radzie i KW,
- dobrowolnych wkładów osobowych i/lub rzeczowych oraz finansowych od organizacji i interesariuszy zaangażowanych w realizację określonych programów lub inicjatyw edukacji finansowej w ramach planu wdrażania.

Tryby udzielania dotacji z Funduszu Edukacji Finansowej określa Ustawa. Oprócz finansowania zapewnianego przez Fundusz od interesariuszy oczekuje się wkładu w realizację Strategii poprzez uruchomienie własnych zasobów (finansowych, osobowych i/lub rzeczowych), o ile to możliwe i osiągalne, w celu wsparcia ich udziału w pracach KW i Grup Tematycznych struktury zarządzania KSEF, a także do finansowania programów edukacji finansowej dla określonych grup docelowych, w zakresie ich możliwości i kompetencji.

2.8 Monitoring i ewaluacja

Monitoring i ewaluacja stanowią kluczowe elementy każdego skutecznego programu. Dzięki nim Strategia będzie oceniona pod kątem realizacji jej celów. Pomogą śledzić postępy oraz wprowadzać niezbędne korekty w trakcie realizacji KSEF. Strategia uznaje procesy monitoringu i ewaluacji za integralną część jej realizacji.

⁹ Fundusz Edukacji Finansowej jest państwowym funduszem celowym. Dysponentem Funduszu jest minister właściwy do spraw instytucji finansowych. Przychody Funduszu pochodzą m.in. z tytułu kar nakładanych przez Komisję Nadzoru Finansowego, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Rzecznika Finansowego oraz z innych źródeł. Kierunki realizacji zadań finansowanych z Funduszu oraz sposób ich realizacji określa Rada Edukacji Finansowej.

Monitoring odnosi się do zestawu działań służących śledzeniu procesu realizacji Strategii lub programu edukacji finansowej. Dostarcza odpowiedzi na pytania o zasięg lub rezultaty działań. Wskazuje, czy zasoby są wykorzystywane zgodnie z ich przeznaczeniem. Dane z monitoringu są wykorzystywane w całościowym procesie ewaluacji.

Ewaluacja odnosi się do procesu, który ma na celu sprawdzenie, czy i w jaki sposób Strategia lub konkretny program edukacji finansowej osiągnęły swoje cele i jaki mają wpływ na odbiorców końcowych. Dokładniej rzecz ujmując, ewaluacja Strategii weryfikuje, czy prowadzi ona do zmiany, która w innym przypadku by nie nastąpiła (OECD, 2022[29]). Monitoring i ewaluacja konkretnych programów edukacji finansowej mogą być częścią monitoringu i ewaluacji KSEF.

Monitoring i ewaluacja programów edukacji finansowej

Monitoring i ewaluacja programów edukacji finansowej są ważne dla zrozumienia, które inicjatywy stanowią wsparcie dla konsumentów oraz jakie metody ich realizacji są skuteczne w promowaniu zmian w nawykach finansowych. W związku z tym oczekuje się, że programy realizowane w ramach KSEF będą zawierały element monitorowania ich realizacji i oceny skuteczności, w miarę możliwości i z wykorzystaniem dostępnych zasobów. Zaleca się, aby programy, które zostaną opracowane w ramach wdrażania KSEF, miały wbudowany komponent monitoringu i ewaluacji.

W celu wspierania interesariuszy edukacji finansowej w monitorowaniu i ewaluowaniu ich programów w spójny i porównywalny sposób KW opracuje szczegółowe wytyczne dotyczące monitoringu i ewaluacji programów edukacji finansowej. Interesariusze realizujący w ramach KSEF programy edukacji finansowej będą zachęceni do przestrzegania tych wytycznych w miarę swoich możliwości i do zgłaszania wyników ewaluacji KW (zob. punkt 2.6 dotyczący struktury zarządzania KSEF).

Monitorowanie KSEF za pomocą planów wdrażania

Monitorowanie KSEF odbywać się będzie poprzez analizę wykonania kolejnych planów jej wdrażania. Plany wdrażania będą opracowywane na trzyletnie okresy i będą obejmowały działania związane z określonymi każdorazowo kluczowymi priorytetami. Z każdym działaniem, w celu śledzenia postępów jego realizacji, powiązany jest zestaw kluczowych wskaźników efektywności do monitorowania (zob. załącznik B).

Każdy plan wdrażania będzie realizowany w postaci rocznych planów działania, jasno określających poszczególne działania oraz powiązane z nimi wskaźniki efektywności. Na podstawie planu wdrażania KW będzie opracowywać roczne plany działania.

Realizacja każdego planu działania będzie podlegać monitorowaniu ze strony KW pod kątem osiągnięcia uzgodnionych kluczowych wskaźników efektywności. Pod koniec każdego roku osiągnięte cele lub zakończone działania mogą być kontynuowane lub zastąpione nowymi działaniami, stanowiącymi część trzyletniego planu wdrażania. Działania w trakcie realizacji, które nie zostały jeszcze ukończone lub których realizacja zaplanowana została na kilka lat, będą przeniesione do wykonania w roku kolejnym. KW będzie sporządzać również sprawozdania roczne podsumowujące wykonania planów działania. Sprawozdania te będą przedstawiane w celach informacyjnych Radzie, wraz z ewentualnymi propozycjami korekt w planie wdrażania.

KW kierować będzie procesem ewaluacji planu wdrażania pod koniec okresu jego wdrożenia (trzech lat). Celem ewaluacji jest ustalenie wkładu, jaki zrealizowane działania wniosły w osiągnięcie kluczowych priorytetów KSEF. Ewaluacja realizacji planu wdrażania obejmuje:

- Gromadzenie i analizowanie danych uzyskanych z badań dotyczących kompetencji finansowych i włączenia finansowego (np. zgodnie z metodyką OECD/INFE) oraz, w razie konieczności, porównanie tych wyników z wynikami poprzednich badań, w tym skoncentrowanie się na konkretnych grupach docelowych.
- Monitorowanie wskaźników ilościowych powiązanych z siedmioma kluczowymi priorytetami Strategii w celu zrozumienia ewolucji ich wartości w czasie (zob. załącznik A, w którym podano listę tych wskaźników). Wskaźniki te mogą być wykorzystywane do celów porównawczych. Ich wartości mogą jednak podlegać wpływom różnorodnych czynników (w tym rozwoju ogólnej sytuacji makroekonomicznej oraz innych polityk) i dlatego nie można używać wyłącznie ich do oceny powodzenia w realizacji KSEF lub jej planów wdrażania. Ponadto w długich okresach wskaźniki te mogą podlegać zmianom (w tym aktualizacji).
- Analizę wyników wszelkich badań ilościowych i jakościowych prowadzonych w ostatnich trzech latach (takich jak ewaluacje programów) w celu zrozumienia, czy w sposób właściwy uwzględniono potrzeby grup docelowych o statusie priorytetowym przewidzianych w planie wdrażania.
- Przeprowadzenie dyskusji w ramach KW oraz konsultacji z interesariuszami w celu podsumowania wyzwań i szans w realizacji planu wdrażania, omówienia rozwiązań, które okazały się w nim skuteczne, oraz rozwiązań, które można udoskonalić, oraz w jakim zakresie (z jakościowego punktu widzenia) działania przeprowadzone w ciągu ostatnich trzech lat przyczyniły się do osiągnięcia kluczowych priorytetów KSEF itp.

Na podstawie wyżej wymienionych informacji i danych wejściowych oraz konsultacji z interesariuszami Strategii, Komitet Wdrażający opracuje projekty kolejnych planów wdrażania KSEF. Ponadto na podstawie wyników ewaluacji planu wdrażania konieczne mogą być również korekty Strategii. KW może przedstawiać propozycje rewizji jej kluczowych priorytetów Radzie, która posiadać będzie uprawnienia do podjęcia decyzji odnośnie do takich zmian.

Ewaluacja KSEF

Zgodnie z powyższym opisem, monitorowanie realizacji Strategii odbywać się będzie poprzez monitorowanie planów jej wdrażania. Po upływie siedmioletniego okresu jej realizacji ewaluacji podlegać będzie również sama Strategia. Podczas ewaluacji KSEF uwzględnione zostaną wyniki i wnioski z monitoringu oraz ewaluacji planów wdrażania, a także zrealizowanych w ich ramach programów/działań. Ponadto ewaluacja KSEF będzie obejmować kilka kluczowych komponentów, takich jak:

- Działania mające na celu ocenę prowadzonej współpracy instytucjonalnej. Te działania obejmować mogą ocenę: roli oraz funkcjonalności struktury zarządzania (czy jest ona skuteczna, czy spełnia swoje zadania w praktyce); skuteczności kanałów komunikacji oraz sprawozdawczości ze strony i na rzecz interesariuszy; przewidzianych w Strategii praktyk dzielenia się wiedzą oraz do jakiego stopnia strategia uniknęła powielania działań w niej określonych.
- Działania mające na celu ocenę, czy programy prowadzone w ramach KSEF przyczyniają się do osiągnięcia jej ogólnych celów. Ocena taka może obejmować przegląd ewaluacji

poszczególnych programów realizowanych w ramach KSEF oraz osiągniętych przez nie celów w odniesieniu do celów samej Strategii.

- Monitorowanie danych oraz ogólnych miar postępów. Dane ilościowe (takie jak na temat kompetencji finansowych zebrane w trakcie badań ogólnokrajowych), wskaźniki monitorowania (zob. załącznik B, w którym podano listę wskaźników związanych z każdym priorytetem kluczowym), a także badania cykliczne (które mogą dostarczyć dodatkowych informacji o ogólnych postępach).
- Działania służące ocenie tego, czy w otoczeniu edukacji finansowej w Polsce dokonuje się ewolucja prowadząca do większego zaangażowania społeczeństwa oraz lepszej współpracy i komunikacji ze społeczeństwem, a także ocenie wzrostu świadomości znaczenia edukacji finansowej. Dane jakościowe z wywiadów z interesariuszami oraz konsumentami i/lub grupami fokusowymi dostarczyć mogą ważnych informacji szczegółowych, które pozwolą wskazać kwestie będące wyzwaniem w procesie realizacji KSEF.

Eksperti doradzający KW mogą uczestniczyć w procesie ewaluacji KSEF oraz kształtować kierunki projektowania i przeprowadzania tego procesu z uwzględnieniem wyżej wskazanych komponentów kluczowych.

Jednocześnie należy zauważyć, że ewaluacja KSEF jest procesem złożonym. Po pierwsze, jest to spowodowane tym, że wywołanie zmian w zachowaniu nie jest łatwe i potrzeba długiego czasu do ich ugruntowania się. Drugą przyczyną to fakt, że na dobrostan finansowy jednostki wpływa bardzo wiele czynników i polityk, których zakres wykracza poza edukację finansową jako taką i może obejmować okoliczności indywidualne oraz społeczne. Na dobrostan finansowy jednostki wpływa również tok wydarzeń makroekonomicznych w gospodarce krajowej i światowej oraz szeroki zakres polityk społecznych, gospodarczych i finansowych.

Dlatego też wskaźniki długoterminowe proponowane do uwzględnienia w trakcie ewaluacji KSEF (zob. załącznik A) należy interpretować z pewną dozą ostrożności. Trudne bowiem może być zidentyfikowanie bezpośrednich związków przyczynowych pomiędzy realizacją KSEF a zmianami w wartościach tych wskaźników w czasie. Niemniej mogą one być przydatne w zgromadzeniu wiedzy na temat kierunku zmian obserwowanych w poziomie dobrostanu finansowego mieszkańców Polski.

Ponadto biorąc pod uwagę, że priorytety 5–7 wpisują się w priorytety dotyczące tego, „jak osiągnąć” długoterminowy wpływ KSEF, ich udana realizacja zilustrowana będzie również rezultatami długofalowymi prezentowanymi przez wartości wskaźników powiązanych z priorytetami 1–4. Z tego powodu dla priorytetów 5–7 nie określono konkretnych wskaźników.

CZĘŚĆ III: PIERWSZY PLAN WDRAŻANIA KSEF

Plan wdrażania opisuje działania, które wspierać będą realizację kluczowych priorytetów oraz wnoszą wkład w osiągnięcie docelowej wizji. W Strategii przyjmuje się perspektywę długoterminową i wskazuje kierunek strategiczny edukacji finansowej w kraju na kolejne siedem lat. Natomiast plan wdrażania obejmuje pierwsze trzy lata od daty przyjęcia KSEF. Zgodnie z zapisami podanymi w części dotyczącej monitorowania i ewaluacji (Część II), realizacja planu wdrażania powinna być monitorowana, a także poddana ewaluacji i przeglądowi co trzy lata. Działania osiągnięte lub ukończone zastąpić można nowymi działaniami, które powinny wносить wkład w realizację kluczowych priorytetów określonych w części II Strategii.

Plan wdrażania wskazuje również priorytetowe grupy docelowe wybrane w oparciu o zasady priorytetyzacji. Uzpełnieniem każdego planu wdrażania mogą być roczne plany działania, sporządzane na podstawie zapisów zawartych w samym planie wdrażania, które jasno określą działania i kluczowe wskaźniki efektywności planowane do osiągnięcia w danym roku. Wybranim działaniom określonym w planie wdrażania może być nadany status priorytetowy, gdyż ich wykonanie w pierwszej kolejności stanowić może korzystny fundament dla innych prac (na przykład opracowanie ram kluczowych kompetencji finansowych), podczas gdy inne działania mogą wymagać realizacji przez cały okres realizacji planu wdrażania (a więc trzech lat).

3.1. Priorytetowe grupy docelowe pierwszego planu wdrażania

W oparciu o zasady priorytetyzacji zdefiniowane w części II „Krajowej Strategii Edukacji Finansowej. Polityka na rzecz rozwijania kompetencji finansowych”, w niniejszym planie określone zostały grupy docelowe uznane za priorytetowe w ramach programów edukacji finansowej w pierwszym okresie wdrażania (pierwsze trzy lata od daty przyjęcia KSEF). Owe priorytetowe grupy docelowe obejmują:

- gospodarstwa domowe o niskich dochodach,
- konsumentów narażonych na nadmierne zadłużenie lub już nadmiernie zadłużonych,
- osoby pracujące, zwłaszcza te zbliżające się do wieku emerytalnego,
- dzieci, młodzież, rodziców/opiekunów i nauczycieli,
- migrantów i uchodźców, zwłaszcza z Ukrainy.

Poniżej przedstawiono uzasadnienie wyboru tych grup docelowych jako priorytetowych na potrzeby realizacji pierwszego planu wdrażania. Oczekuje się, że dzięki jego skutecznej realizacji wszystkie priorytetowe grupy docelowe skorzystają z dostosowanych do ich potrzeb programów edukacji finansowej, w miarę możliwości uwzględniających obserwacje behawioralne.

Wybór pięciu priorytetowych grup docelowych na potrzeby pierwszego planu wdrażania nie oznacza, że zakres już realizowanych inicjatyw edukacji finansowej skierowanych do innych grup docelowych ma ulec zawężeniu lub ich realizacja ma być zakończona. Ponadto oczekuje się, że większość działań proponowanych w ramach planu wdrażania przyniesie korzyści wszystkim grupom społecznym.

Gospodarstwa domowe o niskich dochodach

Niniejsza grupa docelowa wybrana została z powodu istniejących zagrożeń i trudności, z którymi borykają się gospodarstwa domowe o niskich dochodach, oraz potencjalnych

zagrożeń, przed którymi w najbliższej przyszłości mogą stanąć w związku z rozwojem sytuacji gospodarczej (znaczącym wzrostem cen energii, podwyższoną inflacją, zwiększonymi stopami procentowymi itp.). Gospodarstwa domowe z tej grupy mają ograniczone możliwości sprostania nieoczekiwanym wydatkom, a ponadto pandemia COVID-19 już uszczupliła ich oszczędności. Są to gospodarstwa, które najsilniej dotyka podwyższona inflacja. Koszty energii i żywności zazwyczaj stanowią wysoki odsetek budżetu domowego gospodarstw, których zasoby finansowe są ograniczone. Ta grupa docelowa jest również dość liczna i obejmuje różnorodne podgrupy, takie jak gospodarstwa domowe z trójką lub większą liczbą dzieci; osoby pozostające poza rynkiem pracy lub które są bezrobotne; czy też osoby utrzymujące się z emerytury lub renty. Szczególną uwagę poświęcić można osobom starszym o niskich dochodach, ponieważ mogą one posiadać szczególne potrzeby, trudniej jest do nich dotrzeć oraz są one mniej skłonne do zmiany zachowań i nawyków lub mają mniejsze ku temu możliwości.

Różne źródła wskazują również na to, że gospodarstwa domowe o niskich dochodach częściej podlegają wykluczeniu ze zinstytucjonalizowanego sektora finansowego, mają niższe oszczędności i wyższe wskaźniki nadmiernego zadłużenia (OECD, 2022[3]). Ponadto osoby z gospodarstw domowych o niskich dochodach mają niższy poziom kompetencji finansowych w porównaniu z gospodarstwami o dochodach wysokich (OECD, 2020[5]). Pomimo pilnej potrzeby udzielenia wsparcia tym gospodarstwom domowym, istnieje ograniczona liczba programów edukacji finansowej skierowanych konkretnie do nich lub odpowiadających na ich potrzeby. Dlatego też pierwszy plan wdrażania obejmuje ukierunkowane działania mające na celu dotarcie do tej zagrożonej trudnościami finansowymi grupy.

Konsumenci narażeni na nadmierne zadłużenie lub już nadmiernie zadłużeni

Polacy zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni odczuwać mogą wysoki poziom stresu i napotykać trudności finansowe. Osobę nadmiernie zadłużoną definiuje się jako osobę, która nie jest w stanie dokonywać płatności związanych ze swymi zobowiązaniami finansowymi przez dłuższy czas (kilka miesięcy). Zobowiązania te obejmować mogą kredyty lub pożyczki udzielone przez instytucje finansowe, lecz również zaległe płatności rachunków, czynszu, opłat z tytułu opieki zdrowotnej, podatków lub składek ubezpieczeniowych (Eurofound, 2020[6]). Polska plasuje się nieco poniżej średniej UE-28 pod względem osób w wieku powyżej 18 roku życia mających nadmierne zadłużenie: odsetek gospodarstw domowych zagrożonych nadmiernym zadłużeniem wynosi około 20% (Eurofound, 2020[6]). Z drugiej strony, sytuacja ta może ulec zmianie w kontekście wspomnianych powyżej zmieniających się globalnych uwarunkowań makroekonomicznych. Szczególnie trudna jest sytuacja Polaków spłacających zaciągnięte zadłużenie, zwłaszcza w obecnych warunkach gospodarczej niepewności.

Podobnie jak pozostałe grupy docelowe, do których głównie skierowane są działania niniejszego planu wdrażania, tę grupę również cechuje różnorodność i może ona obejmować specyficzne podgrupy (na przykład osoby, które skorzystały z instytucji upadłości konsumenckiej, osoby borykające się ze spłatą kredytów bankowych lub inne podgrupy o podobnych trudnościach). Opracowanie programów edukacji finansowej stanowiących skuteczną interwencję wymaga dokładnego zrozumienia tych grup docelowych.

Edukację finansową można wykorzystać do wspierania wiedzy i umiejętności w zakresie planowania budżetu domowego oraz oszczędzania jako „alternatywy” dla zaciągania pożyczek, przy jednoczesnym podnoszeniu świadomości na temat praw konsumentów w kontekście umów kredytowych, potencjalnych pułapek w procesie udzielania pożyczek czy kredytów, ryzyka związanego z kosztownymi kredytami konsumenckimi i innymi formami kredytu w sytuacji zwiększonych stóp procentowych. Edukacja ta powinna również wyposażać w wiedzę i umiejętności w zakresie wychodzenia z nadmiernego zadłużenia. W tym kontekście edukacja finansowa postrzegana może być na przykład jako „narzędzie naprawcze” dla osób borykających się z problemami finansowymi, a także jako środek „rehabilitacji finansowej” osób, które doświadczyły problemów finansowych.

Osoby pracujące, zwłaszcza te zbliżające się do wieku emerytalnego

Do grupy osób pracujących można łatwo i skutecznie dotrzeć za pośrednictwem edukacji finansowej oferowanej w ich miejscu pracy. Zmiany we wzorcach postępowania tej grupy docelowej mogą mieć istotny wpływ nie tylko na poziomie gospodarstw domowych, lecz również na poziomie całego społeczeństwa, poprzez wzrost poziomu oszczędności oraz wyższy odsetek osób inwestujących posiadane środki finansowe. Ponadto z grupy tej można wyłonić podgrupy, w celu skupienia się na osobach pracujących o niższych dochodach lub zbliżających się do wieku emerytalnego (50+). Zwłaszcza ta ostatnia podgrupa ma przed sobą już niewiele lat pracy dających możliwość zgromadzenia potrzebnych oszczędności oraz prawidłowej oceny niezawodności posiadanych planów emerytalnych. Osoby te mogą również być bardziej chętne i otwarte na możliwości uczenia się i dokonywania właściwych wyborów wraz ze zbliżaniem się do osiągnięcia wieku emerytalnego.

Edukacja finansowa oferowana w miejscu pracy, która koncentruje się, między innymi, na planowaniu finansowym, oszczędzaniu długoterminowym oraz inwestowaniu jest skutecznym sposobem dotarcia z dopasowaną ofertą edukacyjną do dużej liczby osób dorosłych (OECD, 2022[30]). Dlatego też pierwszy plan wdrażania obejmuje działania ukierunkowane na dotarcie do tej grupy.

Dzieci, młodzież, rodzice/opiekunowie i nauczyciele

Dzieci, młodzież, rodzice/opiekunowie i nauczyciele stanowią priorytetowe grupy docelowe w całym okresie wdrażania Strategii (czyli przez siedem lat od daty jej przyjęcia). Edukacja finansowa jest ważna od najmłodszych lat (już na poziomie przedszkola). Mimo że w Polsce wiele programów edukacji finansowej skierowanych jest do dzieci i młodzieży, poziom kompetencji finansowych w tych grupach pozostaje ograniczony. Niektóre dzieci posiadać mogą mniej wiedzy i umiejętności finansowych niż ich rówieśnicy. Bowiem dzieci oraz młodzież pochodzący z rodzin o niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej lub ze środowisk migracyjnych, jak również dzieci, które dorastają w domach dziecka, należą do grup wymagających priorytetowego wsparcia w celu nabycia tak bardzo potrzebnych umiejętności finansowych.

Ponadto fakt, że polskie dzieci mają dostęp do produktów finansowych od młodego wieku (od 13 roku życia) oznacza, że edukacja finansowa kierowana do tej grupy wiekowej powinna wyposażać młodych odbiorców w umiejętności bezpiecznego korzystania z produktów

i usług finansowych. Edukacja finansowa dla dzieci i młodzieży może odgrywać istotną rolę prewencyjną: może pozwolić młodym ludziom na podejmowanie decyzji finansowych, które będą właściwe oraz przyniosą dobry skutek dla ich finansowej przyszłości, co pozwoli uniknąć potencjalnych trudności finansowych w późniejszym okresie życia. Z tego powodu warto wdrażać edukację finansową od najwcześniejszych lat życia.

W edukacji dzieci i ludzi młodych kluczową rolę odgrywają nauczyciele, rodzice oraz opiekunowie. Raport „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022[3]) podkreśla, że powinni oni być wspierani poprzez specjalne programy edukacji finansowej, szkolenia oraz odpowiednie zasoby edukacyjne, by dzięki nim pozyskać odpowiednią wiedzę i poczucie pewności siebie potrzebne do nauczania dzieci o zagadnieniach związanych z pieniędzmi.

Podstawy programowe przedmiotów nauczanych obowiązkowo w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych uwzględniają zagadnienia edukacji finansowej. Ponadto począwszy od roku szkolnego 2023/2024, w szkołach ponadpodstawowych wprowadzony został nowy przedmiot biznes i zarządzanie, co stanowi systemową zmianę podejścia do nauczania finansów i przedsiębiorczości. Dzięki tej zmianie, uczniowie będą mogli wybrać nowy przedmiot na egzaminie maturalnym. Będzie on nauczany na dwóch poziomach zaawansowania: poziomie podstawowym oraz poziomie rozszerzonym (przy zróżnicowaniu tematycznym na każdym poziomie). Jego celem jest wyposażenie uczniów w kompetencje niezbędne do efektywnego funkcjonowania w świecie finansów i zarządzania oraz do podejmowania odpowiedzialnych decyzji finansowych.

Podstawa programowa nie określa, jakie narzędzia dydaktyczne nauczyciele powinni wykorzystywać w edukacji finansowej. Zadaniem nauczyciela jest wybór najbardziej interesujących i motywujących sposobów przekazania treści programowych. Pomimo włączenia elementów edukacji finansowej do podstawy programowej, widoczne są oznaki, że ich wdrożenie może być ograniczone (OECD, 2022[3]). Według badania z 2018 roku (Narodowy Bank Polski, 2018[27]), nauczyciele wskazali, że korzystny byłby dla nich łatwiejszy dostęp do szkoleń dotyczących zagadnień ekonomicznych i finansowych oraz do gotowych materiałów edukacyjnych, w tym zasobów multimedialnych, ćwiczeń interaktywnych oraz gier edukacyjnych.

Działania podejmowane w ramach realizacji pierwszego planu wdrażania skoncentrują się na wspieraniu nauczycieli w postaci kursów szkoleniowych z zakresu edukacji finansowej. Ich celem będzie zarówno podwyższenie poziomu kompetencji finansowych samych nauczycieli, jak i wsparcie ich w budowaniu pewności, że posiadają niezbędne umiejętności do przekazania treści edukacji finansowej uczniom.

Takie działania mogą przynieść efekt mnożnikowy, gdyż nauczyciele będą przekazywać nabytą wiedzę kolejnym pokoleniom uczniów, dzięki możliwościom, jakie dają im podstawy programowe. Działania adresowane do nauczycieli są więc również kierowane do dzieci i młodzieży.

Ponadto opracowane mogą być specjalne programy wspierające rodziców i opiekunów angażujących się w edukację finansową wspólnie ze swoimi dziećmi. Zalecane działania zostały opisane w punkcie 3.2.4.

Migranci i uchodźcy z Ukrainy

Od rozpoczęcia przez Rosję inwazji na Ukrainę w lutym 2022 r., miliony obywateli Ukrainy zostało zmuszonych do opuszczenia swoich domów i poszukiwania schronienia w innych krajach europejskich. Wielu z nich dotarło do Polski i rozpoczęło tu życie. Chociaż większość z nich deklaruje, że pragną wrócić do swoich domów, gdy na Ukrainie zakończą się działania wojenne, to nie ma pewności, kiedy ten moment nadejdzie. Dlatego też ukraińscy migranci i uchodźcy pilnie potrzebują pomocy w zaznajomieniu się nie tylko z polskim systemem finansowym jako takim, lecz również z podstawowymi usługami finansowymi (takimi jak ubezpieczenia, oszczędzanie, cyfrowe usługi finansowe) oraz zasadami zarządzania pieniędzmi w Polsce i w ekstremalnie trudnych warunkach. Dlatego też pierwszy plan wdrażania obejmuje działania ukierunkowane na dotarcie do tych borykających się z zagrożeniami i trudnościami osób.

3.2. Wdrażanie kluczowych priorytetów

Niniejszy punkt prezentuje przegląd kluczowych priorytetów i działań przypisanych do każdego z nich. Realizacja działań spodziewana jest w ciągu trzech pierwszych lat od daty przyjęcia KSEF. Niniejszemu planowi wdrażania towarzyszyć będą roczne plany działania, a sam plan wdrażania aktualizowany będzie co trzy lata. Działania te zastosowane mogą być w odniesieniu do dowolnej grupy i/lub programu edukacji finansowej, jednak niektóre z nich bardziej koncentrują się na pięciu grupach docelowych wymienionych powyżej (jest to zaznaczone pogrubioną czcionką w opisie tych działań).

Priorytety odpowiadające na pytanie, „co Strategia zamierza osiągnąć”

1. **Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem.**

Priorytet ten kładzie nacisk na umiejętność sporządzenia osobistego planu finansowego i jego konsekwentnej realizacji, unikania nadmiernego zadłużenia oraz zarządzania różnymi rodzajami ryzyka finansowego, które mogą napotkać w swoim życiu (w tym zagrożeń związanych ze środowiskiem cyfrowym).

W tym celu, wysiłki skoncentrować należy na zapewnieniu, by mieszkańcy Polski, zwłaszcza ci znajdujący się w trudnej sytuacji finansowej, mieli dostęp do edukacji finansowej. Programy edukacji finansowej skupiać się mogą na tym, jak poprawiać odporność finansową, radzić sobie w sytuacji szoku finansowego oraz dbać o swój dobrostan finansowy poprzez oszczędzanie, odpowiednie ubezpieczenia i odpowiedzialne zaciąganie pożyczek i kredytów. Działania, które mogą być realizowane w celu wsparcia tego priorytetu, obejmują:

- Opracowanie i wdrożenie nowych oraz istniejących programów edukacji finansowej dla priorytetowych grup docelowych, które mogą być narażane na trudności finansowe (**osoby o niskich dochodach, migranci i uchodźcy, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni**), z uwzględnieniem ich potrzeb oraz preferencji w zakresie uczenia się, określonych na podstawie wyników badań ilościowych i jakościowych (w tym sondaży badających ich obecny poziom kompetencji finansowych, zainteresowania oraz preferowane kanały uczenia się, istniejące bariery w dostępie do nauki itp.). Owe programy edukacji finansowej mogą koncentrować się, między innymi, na umiejętnościach

podstawowych, takich jak planowanie budżetu domowego, zarządzanie finansami osobistymi, oszczędzanie w ramach tworzenia poduszki finansowej, konieczność posiadania odpowiedniego ubezpieczenia, racjonalne zaciąganie zobowiązań i zarządzanie nimi, oraz na działaniach podnoszących świadomość na temat podatków i budżetu (na poziomie krajowym i lokalnym).

- Nawiązanie współpracy z instytucjami pomocy społecznej lub organizacjami udzielającymi porad w zakresie zadłużenia, w celu zbadania możliwości dostarczania treści edukacji finansowej dokładnie w czasie, gdy są one potrzebne, osobom borykającym się z problemami zadłużenia (**konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni**).
- Opracowanie i przeprowadzenie szeroko zakrojonych kampanii informacyjnych na temat różnego rodzaju ryzyka związanego z zaciąganiem kredytów i pożyczek oraz nadmiernym zadłużeniem, jak również na temat znaczenia tworzenia „buforów” finansowych lub odpowiedniego ubezpieczenia w celu ochrony odporności finansowej gospodarstw domowych w sytuacji nieoczekiwanych zdarzeń finansowych (**osoby o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni**).
- Opracowanie i wdrożenie działań podnoszących świadomość na temat różnych rodzajów ryzyka związanego z cyberbezpieczeństwem oraz oszustwami i próbami wyłudzenia w Internecie, tak by mieszkańcy Polski wiedzieli, jak bezpiecznie korzystać z narzędzi i usług online.
- Opracowanie i wdrożenie programów mających na celu podniesienie poziomu cyfrowych kompetencji finansowych mieszkańców Polski.

2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w długim okresie i na starość.

Na dobrostan finansowy w starszym wieku wpływ mają różne czynniki demograficzne, społeczne i ekonomiczne. Niniejszy priorytet uwzględnia te czynniki i koncentruje się na poprawie zdolności mieszkańców Polski do podejmowania decyzji finansowych w perspektywie długoterminowej i na starość. Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają podnosić świadomość znaczenia oszczędzania długoterminowego i planowania emerytalnego, w celu wyposażenia ludzi w wiedzę i umiejętności pozwalające na podejmowanie odpowiednich decyzji. Ponadto istotne jest, by ludzie byli świadomi i rozumieli, że decyzje inwestycyjne dotyczące ich oszczędności długoterminowych mogą również odzwierciedlać ich preferencje w dziedzinie zrównoważonego rozwoju i przyczyniać się w ten sposób do transformacji ku gospodarce przyjaznej dla środowiska. Dlatego też, działania w celu wsparcia realizacji tego priorytetu obejmują:

- Nawiązanie współpracy z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych i innymi podmiotami systemu emerytalnego w celu opracowania programów rozwijania świadomości na temat znaczenia długoterminowego oszczędzania, znajomości systemu emerytalnego oraz ustalania oczekiwanego poziomu dochodu na emeryturze na podstawie kwoty wniesionych składek.
- Przygotowanie kampanii dnia/tygodnia świadomości emerytalnej, organizowanej raz w roku z udziałem wszystkich właściwych interesariuszy, w celu promowania wiedzy na temat emerytur.

- Opracowanie i promowanie narzędzi cyfrowych (takich jak kalkulatory emerytury i oszczędności), które wykorzystać można do obliczenia świadczeń emerytalnych w oparciu o zgromadzone oszczędności, okres opłacania składek oraz inne parametry. Jeżeli jest to możliwe, narzędzia takie powinny być skrojone na miarę potrzeb konkretnych grupy docelowych.
- Opracowanie i realizacja programów edukacji finansowej koncentrujących się na pomocy w zrozumieniu systemu emerytalnego, podnoszeniu świadomości na temat konieczności gromadzenia oszczędności w dłuższym okresie w celu uzupełnienia emerytury oraz wsparciu w wyborze indywidualnych planów emerytalnych lub jakiegokolwiek innej długoterminowej inwestycji, a także gromadzeniu aktywów oraz oszczędności emerytalnych, z jednoczesnym uwzględnieniem wpływu podwyższonej inflacji.
- Nawiązanie współpracy z instytucjami publicznymi oraz organizacjami pracodawców, w celu promowania **programów edukacji finansowej w miejscu pracy**, które koncentrują się, między innymi, na podnoszeniu wiedzy pracowników, jak również kształtowaniu ich postaw oraz rozwoju umiejętności w zakresie planowania/oszczędzania z myślą o emeryturze.

3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem.

Priorytet ten ma na celu wyposażenie mieszkańców Polski w wiedzę i umiejętności, dające im poczucie pewności i samodzielności w korzystaniu z możliwości, które oferują dostępne na rynku produkty finansowe, przy jednoczesnym zarządzaniu potencjalnym ryzykiem związanym z dokonywaniem inwestycji. Dlatego też działania realizowane w ramach tego kluczowego priorytetu skupią się na podnoszeniu świadomości w zakresie potencjalnych korzyści oraz ryzyk związanych z inwestowaniem na rynku kapitałowym, zapewnieniu aktualnych, dokładnych, godnych zaufania i łatwych do zrozumienia informacji, dając w ten sposób ludziom wiedzę, umiejętności i wiarę we własne siły do podejmowania decyzji lub zasięgnięcia porady w odniesieniu do inwestycji finansowych. Podjęte zostaną następujące działania:

- Opracowanie programów edukacji finansowej koncentrujących się na oszczędzaniu i inwestowaniu, prezentujących charakterystykę oraz ryzyka związane różnymi rodzajami produktów w tych obszarach. Tego typu programy edukacji finansowej mogłyby być dostarczane w miejscu pracy lub na uczelniach oraz – tam, gdzie to właściwe – w szkołach (koncentrując się na zagrożeniach związanych z takimi produktami).
- Podnoszenie poprzez kampanie informacyjne świadomości konsumentów w zakresie zrównoważonego finansowania, korzyści oraz potencjalnych związanych z nimi pułapek.

4. Podnoszenie świadomości w kwestii znaczenia edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc.

Niniejszy priorytet dąży do ułatwienia mieszkańcom Polski znalezienia rzetelnej i obiektywnej edukacji finansowej, a także informacji i pomocy finansowej. Bierze on pod uwagę potrzeby konsumentów, inwestorów detalicznych, nauczycieli oraz rodziców. Działania realizowane w ramach tego priorytetu przyczynią się do budowania pewności i samodzielności w podejmowaniu decyzji finansowych w codziennym życiu, dzięki wiedzy, gdzie w razie potrzeby szukać informacji finansowej i pomocy.

Działania te obejmują:

- Stworzenie wspólnego, godnego zaufania, rozpoznawalnego, cieszącego się zaufaniem i uznaniem użytkowników oraz łatwego w użyciu portalu internetowego poświęconego edukacji finansowej (kompleksowa (one stop-shop) strona internetowa dotycząca edukacji finansowej), regularnie aktualizowanego, na przykład w odpowiedzi na potrzeby konsumentów i tendencje w sektorze finansowym. Portal taki opracowany i utrzymywany byłby w ramach wspólnych starań kluczowych interesariuszy edukacji finansowej.
- Ustanowienie programów szkolenia nauczycieli w zakresie edukacji finansowej, w ramach ich rozwoju zawodowego oraz w celu zachęcenia nauczycieli do udziału w takich szkoleniach. Rozwiązanie to może być częścią formalnego systemu edukacji (w ośrodkach szkolenia nauczycieli) lub wprowadzone we współpracy z doświadczonymi interesariuszami.
- Opracowanie programów edukacji finansowej skierowanych do rodziców lub opiekunów, dostarczanych kanałami cyfrowymi lub przy wsparciu środowiska szkolnego.

Priorytety odpowiadające na pytanie, „jak Strategia osiągnie swoje cele”

5. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były skoncentrowane na konsumencie.

Programy edukacji finansowej powinny być zaprojektowane tak, aby były zorientowane na konsumenta i odpowiadały na konkretne potrzeby grup docelowych. Dzięki temu będą one miały większy wpływ oraz będą lepiej dostosowane do wizji KSEF poprawy dobrostanu finansowego konsumentów. Celem tego działania jest wskazanie interesariuszom edukacji finansowej kierunków rozwoju i realizacji ich programów edukacji finansowej, tak by odpowiadały one na potrzeby grup docelowych i jednocześnie były spójne z celami KSEF. Podjęte zostaną następujące działania:

- Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dzieci i młodzieży w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).
- Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dorosłych w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).

6. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były oparte na dowodach, w tym wynikach monitoringu i ewaluacji.

W ramach KSEF podmioty zajmujące się edukacją finansową zachęca się do wykorzystywania danych dotyczących kompetencji finansowych, wyników badań ilościowych i jakościowych, a także obserwacji behawioralnych przy opracowaniu programów edukacyjnych.

Środowisko akademickie w Polsce odegrać może istotną rolę podejmując badania, które skupią się na zrozumieniu nawyków finansowych, postaw i zachowań konsumentów, jak również czynników, które je kształtują.

Ponadto priorytet ten ma na celu zachęcenie i skierowanie uwagi interesariuszy realizujących KSEF na metody prowadzenia monitoringu i ewaluacji programów edukacji finansowej.

Podjęte zostaną następujące działania:

- Gromadzenie w regularnych odstępach czasu (na przykład co trzy-cztery lata) danych na temat kompetencji finansowych, włączenia finansowego i powiązanych z nimi obszarów, w celu monitorowania wpływu KSEF oraz jako informacji wejściowych na potrzeby tworzenia programów edukacji finansowej.
- Projekty realizacji pogłębionych danych ilościowych i/lub jakościowych w odniesieniu do konkretnych podgrup populacji, skoordynowanych z KSEF, w celu zapewnienia, że prace nie są duplikowane oraz że potrzeby tych podgrup są dobrze zrozumiane.
- Środowisko akademickie zachęcane jest do podejmowania badań nad zrozumieniem potrzeb oraz preferowanych kanałów komunikacji i uczenia się różnych grup docelowych, w celu wspierania opracowywania programów edukacji finansowej lepiej skrojonych do potrzeb tych grup, co pozwoli na bardziej skuteczne docieranie do odbiorców, a co za tym idzie – doprowadzi do większej efektywności procesu edukacyjnego.
- Opracowanie wytycznych dotyczących monitorowania i ewaluacji programów edukacji finansowej oraz zachęcanie do ich przyjęcia i stosowania.

7. Zapewnienie szerokiego i bezstronnego udziału odpowiednich interesariuszy w edukacji finansowej.

Skuteczne wdrożenie priorytetów 1–4 wymagać będzie szerokiego zaangażowania różnych podmiotów w inicjatywę i programy edukacji finansowej. Zaangażowanie interesariuszy w edukację finansową powinno być bezstronne, co jest warunkiem utrzymania zaufania konsumentów do tych programów oraz uniknięcia konfliktu interesów.

- Zidentyfikowanie kluczowych interesariuszy obszaru edukacji finansowej wśród podmiotów prywatnych, organizacji pozarządowych oraz instytucji opieki społecznej, jak również – jeżeli to możliwe – nawiązanie współpracy z nimi w celu wzmocnienia zakresu potencjalnego dotarcia do konsumentów, zwłaszcza tych z grup zagrożonych trudnościami finansowymi (takich jak **gospodarstwa domowe o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni, migranci i uchodźcy**).
- Opracowanie, wspólnie z właściwymi interesariuszami, wytycznych i/lub najlepszych praktyk dotyczących zaangażowania w edukację finansową instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów prywatnych i zachęcanie do ich stosowania.

ZAŁĄCZNIK A. WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA DŁUGOTERMINOWEGO

Niniejszy załącznik przedstawia wskaźniki oddziaływania długoterminowego, które podlegać będą monitorowaniu i zostaną wykorzystane do ewaluacji KSEF. Jak podkreślono w punkcie 2.8, wskaźniki długoterminowe proponowane do uwzględnienia w trakcie ewaluacji KSEF interpretować należy z pewną dozą ostrożności. Trudne bowiem może być zidentyfikowanie bezpośrednich związków przyczynowych pomiędzy wdrożeniem KSEF a zmianami w wartościach tych wskaźników w czasie. Po pierwsze, jest to spowodowane tym, że wywołanie zmian w zachowaniu nie jest łatwe i potrzeba długiego czasu do ugruntowania się tych zmian. Drugą przyczyną to fakt, że na dobrostan finansowy jednostki wpływ ma bardzo wiele czynników i polityk publicznych, których zakres wykracza poza zakres edukacji finansowej i może obejmować okoliczności indywidualne oraz społeczne, jak również czynniki makroekonomiczne w gospodarce krajowej i światowej oraz szeroki zakres polityk społecznych, gospodarczych i finansowych. Niemniej możliwe jest śledzenie wartości tych wskaźników w czasie. Mogą one być przydatne w zgromadzeniu wiedzy na temat kierunku zmian obserwowanych w poziomie dobrostanu finansowego mieszkańców Polski. Dla wskaźników określonych poniżej nie podano konkretnych wartości docelowych, jednak osiągnięty postęp może być oceniony pod koniec okresu wdrażania KSEF (czyli po upływie siedmiu lat od jej przyjęcia).

Bezpośrednie skutki programów edukacji finansowej mogą i powinny być mierzone – gdy tylko jest to możliwe – przy użyciu rzetelnych i niezawodnych metod ewaluacji programów, takich jak randomizowane badania kontrolowane (RCT).

Ponadto biorąc pod uwagę, że priorytety 5–7 wspierają priorytety dotyczące tego, „jak” należy projektować i wdrażać programy edukacji finansowej, by były one jak najbardziej skuteczne, udana realizacja tych priorytetów będzie również odzwierciedlona w rezultatach długoterminowych mierzonych wartościami wskaźników przypisanych do priorytetów 1–4. Na przykład, jeżeli programy edukacji finansowej koncentrują się na potrzebach konsumenta i oparte są na potwierdzonych dowodach, wówczas prawdopodobnym jest, że ich wpływ na wiedzę, postawy i zachowania konsumentów (mierzone wartościami wskaźników podanych w tabeli A, w odniesieniu do priorytetów 1–4) będzie bardziej znaczący.

Tabela A. Wskaźniki dla kluczowych priorytetów KSEF

Kluczowe priorytety KSEF	Wskaźniki	Wartości bazowe (okres odniesienia 2020–22)	Źródło
1. Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem	% osób w wieku 15 lat i więcej, które uznają swoją wiedzę finansową za dość dużą	8%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób z najwyższymi wynikami w teście kompetencji finansowych	23%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020 – dane krajowe
	% osób, które udzieliły poprawnych odpowiedzi w teście wiedzy ekonomicznej	71%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020 – dane krajowe
	% osób, które planują swoje dochody i wydatki	71%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób, które opłacają swoje rachunki w terminie	78%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób, które oszczędzają lub inwestują pieniądze z myślą o osiągnięciu celów długoterminowych	41% osób posiada cel długoterminowy, a 53% z nich inwestuje lub oszczędza z myślą o jego osiągnięciu	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób, które szacują, że posiadają oszczędności wystarczające na pokrycie swoich wydatków na życie przez przynajmniej dwa miesiące bez potrzeby obniżania standardu życia	75%	Centrum Badania Opinii Publicznej CBOS „Oszczędności i długi Polaków po dwóch latach pandemii”, maj 2022 r.
	% pożyczkobiorców z zadłużeniem przeterminowanym o ponad 90 dni	7%	Biuro Informacji Kredytowej
	% osób, które uważają, że posiadanie większej wiedzy ekonomicznej pomoże im uniknąć pułapek kredytowych (nadmiernego zadłużenia)	35%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które czują potrzebę zwiększenia swojej wiedzy na temat bezpieczeństwa finansów w Internecie	51%	Poziom wiedzy finansowej Polaków 2022, Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja GPW
	Wyniki badania PISA w zakresie kompetencji finansowych 15-latków		Badanie PISA w zakresie kompetencji finansowych (dla Polski: Instytut Badań Edukacyjnych)
2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w perspektywie długookresowej i na starość	% osób, które rozumieją podstawowe pojęcia z zakresu oszczędzania na emeryturę	76%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które poprawnie rozumieją pojęcie zarówno procentu prostego, jak i procentu składanego	36,5%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób przekonanych o poprawności planowania swojego zabezpieczenia finansowego na czas emerytury (dane z podziałem na wiek, płeć i miejsce zamieszkania)	26%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020 – dane krajowe
	% osób, które przystąpiły do dobrowolnych programów emerytalnych (takich jak PPK, PPE, IKE, IKZE)	Liczba uczestników na 31 grudnia 2022 r. PPK – 3 000 000 PPE – 652 000 IKE – 800 100; IKZE – 475 500	Dane Polskiego Funduszu Rozwoju Sprawozdanie z działalności Komisji Nadzoru Finansowego (PPK, PPE, IKE, IKZE), 2022 r.

Kluczowe priorytety KSEF	Wskaźniki	Wartości bazowe (okres odniesienia 2020–22)	Źródło
3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem	% osób, które oszczędzają, regularnie odkładając pewną kwotę pieniędzy	26%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które inwestują na rynku kapitałowym	8%	Badanie „Postawy Polaków wobec finansów 2022”, Fundacja [Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy] Think!, Fundacja Citi Handlowy im. Leopolda Kronenberga
	% osób, które inwestują samodzielnie i uważają, że same są w stanie wybrać dla siebie najlepsze formy inwestowania	5%	Assay Index 2022 – Indeks gotowości inwestycyjnej Polaków
	% osób, które nie planują samodzielnego inwestowania	81%	Poziom wiedzy finansowej Polaków, 2022 r., Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja GPW
	% osób, które rozumieją podstawowe pojęcia dotyczące dywersyfikacji ryzyka oraz relacji pomiędzy ryzykiem a zyskiem z inwestycji	60–70%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które rozumieją pojęcie dywersyfikacji ryzyka	71%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
4. Podnoszenie świadomości w kwestii edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc	Jakościowa ocena treści prezentowanych na portalu internetowym oraz ich dopasowania do potrzeb odbiorców, uzyskana w badaniach użytkowników i grupach fokusowych	Dane zbierane w okresie wdrażania Strategii	Brak danych
	% nauczycieli przeszkolonych w zakresie prowadzenia edukacji finansowej w szkole i pozytywnie oceniających swoje umiejętności w tym obszarze	Brak danych	Brak danych
	% uczniów uczęszczających na zajęcia z zakresu edukacji finansowej w szkole	54% szóstoklasistów (szkoła podstawowa) 82% ósmoklasistów (szkoła podstawowa) 90% uczniów przedostatniej klasy szkoły ponadpodstawowej	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce 2022, NBP
	% osób w wieku 15 lat lub więcej, które mają lub miały zajęcia z zakresu edukacji finansowej w szkole	27%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które uważają, że dzieci należy uczyć oszczędzania od najmłodszych lat	84%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% uczniów szkół ponadpodstawowych, którzy wybrali przedmiot biznes i zarządzanie na poziomie rozszerzonym	Dane zbierane od 2023 r.	Dane Ministerstwa Edukacji i Nauki (*przedmiot wprowadzony do programu nauczania począwszy od roku szkolnego 2023/2024)

ZAŁĄCZNIK B. PIERWSZY PLAN WDRAŻANIA KSEF

W niniejszym załączniku przedstawiono kluczowe wskaźniki efektywności, które mogą być wykorzystywane do monitorowania realizacji pierwszego planu wdrażania. Każdy wskaźnik powiązany jest z konkretnym działaniem realizowanym w ramach planu. Są to wskaźniki o charakterze wynikowym i krótkoterminowym, których wartości przypisać można bezpośrednio wdrożeniu konkretnych działań.

Tabela B. Kluczowe wskaźniki efektywności, które mogą być wykorzystywane do monitorowania realizacji pierwszego planu wdrażania KSEF

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności
1. Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem	Opracowanie i wdrożenie nowych oraz istniejących programów edukacji finansowej dla priorytetowych grup docelowych, które mogą być narażane na trudności finansowe (osoby o niskich dochodach, migranci i uchodźcy, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni), z uwzględnieniem ich potrzeb oraz preferencji w zakresie uczenia się, określonych na podstawie wyników badań ilościowych i jakościowych (w tym sondaży badających ich obecny poziom kompetencji finansowych, zainteresowania oraz preferowane kanały uczenia się, istniejące bariery w dostępie do nauki itp.). Owe programy edukacji finansowej mogą koncentrować się, między innymi, na umiejętnościach podstawowych, takich jak planowanie budżetu domowego, zarządzanie finansami osobistymi, oszczędzanie w ramach tworzenia poduszki finansowej, konieczność posiadania odpowiedniego ubezpieczenia, racjonalne zaciąganie zobowiązań i zarządzanie nimi, oraz na działaniach podnoszących świadomość na temat podatków i budżetu (na poziomie krajowym i lokalnym).	<ul style="list-style-type: none"> Liczba programów edukacji finansowej koncentrujących się na konkretnych grupach docelowych Liczba uczestników każdej grupy docelowej w programach edukacji finansowej Liczba osób, które uczestniczą/ukończyły programy edukacji finansowej Liczba nowych kampanii podnoszących świadomość opracowanych w odniesieniu do konkretnych zagadnień interesujących konsumentów
	Nawiązanie współpracy z instytucjami pomocy społecznej lub organizacjami udzielającymi porad w zakresie zadłużenia, w celu zbadania możliwości dostarczania treści edukacji finansowej dokładnie w czasie, gdy są one potrzebne, osobom borykającym się z problemami zadłużenia (konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni).	<ul style="list-style-type: none"> Liczba instytucji pomocy społecznej, z którymi nawiązano współpracę
	Opracowanie i przeprowadzenie szeroko zakrojonych kampanii informacyjnych na temat różnego rodzaju ryzyka związanego z zaciąganiem kredytów i pożyczek oraz nadmiernym zadłużeniem, jak również na temat znaczenia tworzenia „buforów” finansowych lub pozyskania ubezpieczenia w celu ochrony odporności finansowej gospodarstw domowych w sytuacji nieoczekiwanych zdarzeń	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowych kampanii podnoszących świadomość opracowanych w odniesieniu do konkretnych nowo pojawiających się zagadnień interesujących konsumentów Zasięg kampanii podnoszących świadomość

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności
	finansowych (osoby o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni).	
	Opracowanie i wdrożenie programów mających na celu podniesienie poziomu cyfrowych kompetencji finansowych mieszkańców Polski.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba programów edukacji finansowej mających na celu podniesienie poziomu cyfrowych kompetencji cyfrowych lub odnoszących się do cyfrowych usług finansowych wdrożonych w Polsce
	Opracowanie i wdrożenie działań podnoszących świadomość na temat różnych rodzajów ryzyka związanego z cyberbezpieczeństwem oraz oszustwami i próbami wyłudzenia w Internecie, tak by mieszkańcy Polski wiedzieli, jak bezpiecznie korzystać z narzędzi i usług online.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowych kampanii podnoszących świadomość i innych działań opracowanych w odniesieniu do konkretnych nowo pojawiających się zagadnień interesujących konsumentów związanych z cyfryzacją produktów i usług finansowych
2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w długim okresie i na starość	Nawiązanie współpracy z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych i innymi podmiotami systemu emerytalnego w celu opracowania programów rozwijania świadomości na temat znaczenia długoterminowego oszczędzania, znajomości systemu emerytalnego oraz ustalania oczekiwanego poziomu dochodu na emeryturze na podstawie kwoty wniesionych składek.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba partnerstw utworzonych z organizacjami działającymi w dziedzinie zagadnień związanych z emeryturą
	Przygotowanie kampanii dnia/tygodnia świadomości emerytalnej, organizowanej raz w roku z udziałem wszystkich właściwych interesariuszy, w celu promowania wiedzy na temat emerytur.	<ul style="list-style-type: none"> Dzień/tydzień świadomości emerytalnej organizowany raz w roku Liczba interesariuszy uczestniczących w dniu/tygodniu świadomości emerytalnej Liczba osób uczestniczących w dniu/tygodniu świadomości emerytalnej
	Opracowanie i promowanie narzędzi cyfrowych (takich jak kalkulatory emerytury i oszczędności), które wykorzystać można do obliczenia świadczeń emerytalnych w oparciu o zgromadzone oszczędności, okres opłacania składek oraz inne parametry. Jeżeli jest to możliwe, narzędzia takie powinny być skrojone na miarę potrzeb konkretnych grupy docelowych.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób korzystających z narzędzi cyfrowych do obliczenia świadczeń emerytalnych/ubezpieczeniowych/oszczędności Liczba osób uważających kalkulator cyfrowy za przydatne narzędzie
	Opracowanie i realizacja programów edukacji finansowej koncentrujących się na pomocy w zrozumieniu systemu emerytalnego, podnoszeniu świadomości na temat konieczności gromadzenia oszczędności w dłuższym okresie w celu uzupełnienia emerytury oraz wsparciu w wyborze indywidualnych planów emerytalnych lub jakiegokolwiek innej długoterminowej inwestycji, a także gromadzeniu aktywów oraz oszczędności emerytalnych, z jednoczesnym uwzględnieniem wpływu podwyższonej inflacji.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba programów edukacji finansowej koncentrujących się na oszczędnościach długoterminowych, systemie emerytalnym, wysokości dochodów w okresie emerytury, budowaniu aktywów
	Nawiązanie współpracy z instytucjami publicznymi oraz organizacjami pracodawców, w celu pomocy pracodawcom w promowaniu programów edukacji finansowej w miejscu pracy, które koncentrują się, między innymi, na podnoszeniu wiedzy pracowników, jak również kształtowaniu ich postaw oraz rozwoju umiejętności w zakresie planowania/oszczędzania z myślą o emeryturze.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba partnerstw/projektów współpracy z podmiotami sektora publicznego/organizacjami pracodawców
3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami	Opracowanie programów edukacji finansowej koncentrujących się na oszczędzaniu i inwestowaniu, prezentujących charakterystykę oraz ryzyka związane różnymi rodzajami produktów w tych obszarach. Tego typu programy edukacji finansowej mogłyby być dostarczane	<ul style="list-style-type: none"> Liczba programów edukacji finansowej, które skupiają się na tematach związanych z oszczędzaniem i inwestycjami

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności
na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem	w miejscu pracy lub na uczelniach oraz – tam, gdzie to właściwe – w szkołach (koncentrując się na zagrożeniach związanych z takimi produktami).	
	Podnoszenie poprzez kampanie informacyjne świadomości konsumentów w zakresie zrównoważonego finansowania, korzyści oraz potencjalnych związanych z nimi pułapek.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba programów edukacji finansowej, które integrują informacje i wysiłki na rzecz podnoszenia świadomości w zakresie zrównoważonego finansowania
4. Podnoszenie świadomości w kwestii znaczenia edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc	Stworzenie wspólnego, godnego zaufania, rozpoznawalnego, cieszącego się zaufaniem i uznaniem użytkowników oraz łatwego w użyciu portalu internetowego poświęconego edukacji finansowej (kompleksowa <i>one-stop-shop</i> strona internetowa dotycząca edukacji finansowej), regularnie aktualizowanego, na przykład w odpowiedzi na potrzeby konsumentów i tendencje w sektorze finansowym. Portal taki opracowany i utrzymywany byłby w ramach wspólnych starań kluczowych interesariuszy edukacji finansowej.	<ul style="list-style-type: none"> Miesięczna liczba użytkowników strony internetowej poświęconej edukacji finansowej
	Ustanowienie programów szkolenia nauczycieli w zakresie edukacji finansowej, w ramach ich rozwoju zawodowego oraz w celu zachęcenia nauczycieli do udziału w takich szkoleniach. Rozwiązanie to może być częścią formalnego systemu edukacji (w ośrodkach szkolenia nauczycieli) lub wprowadzone we współpracy z doświadczonymi interesariuszami.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba programów edukacji finansowej adresowanych do nauczycieli Liczba organizacji pracujących nad opracowywaniem programów doskonalenia nauczycieli w obszarze edukacji finansowej Liczba nauczycieli przeszkolonych w zakresie prowadzenia zajęć edukacji finansowej
	Opracowanie programów edukacji finansowej skierowanych do rodziców lub opiekunów, dostarczanych kanałami cyfrowymi lub przy wsparciu środowiska szkolnego.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba programów edukacji finansowej skierowanych do rodziców lub opiekunów Liczba uczestników programów edukacji finansowej skierowanych do rodziców lub opiekunów
5. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były skoncentrowane na konsumencie	Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dzieci i młodzieży w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).	<ul style="list-style-type: none"> Liczba interesariuszy wykorzystujących ramy kompetencji kluczowych w projektowaniu, wdrażaniu i ocenie swoich inicjatyw Liczba programów zgodnych z ramami kompetencji kluczowych
	Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dorosłych w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).	<ul style="list-style-type: none"> Liczba interesariuszy wykorzystujących przyjęte ramy kompetencji kluczowych w projektowaniu, wdrażaniu i ocenie swoich inicjatyw Liczba programów zgodnych z ramami kompetencji kluczowych
6. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były oparte na dowodach, w tym wynikach monitoringu i ewaluacji	Gromadzenie w regularnych odstępach czasu (na przykład co trzy-cztery lata) danych na temat kompetencji finansowych, włączenia finansowego i powiązanych z nimi obszarów, w celu monitorowania wpływu KSEF oraz jako informacji wejściowych na potrzeby tworzenia programów edukacji finansowej.	<ul style="list-style-type: none"> Regularnie realizowane badania w zakresie kompetencji finansowych
	Projekty realizacji pogłębionych danych ilościowych i/lub jakościowych w odniesieniu do konkretnych podgrup populacji, skoordynowanych z KSEF, w celu zapewnienia, że prace nie są duplikowane oraz że potrzeby tych podgrup są dobrze zrozumiane.	<ul style="list-style-type: none"> Liczba projektów gromadzenia pogłębionych danych w poszczególnych podgrupach przeprowadzonych w zależności od potrzeb

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności
	Środowisko akademickie zachęcane jest do podejmowania badań nad zrozumieniem potrzeb oraz preferowanych kanałów komunikacji i uczenia się różnych grup docelowych, w celu wspierania opracowywania programów edukacji finansowej lepiej skrojonych do potrzeb tych grup, co pozwoli na bardziej skuteczne docieranie do odbiorców, a co za tym idzie – doprowadzi do większej efektywności procesu edukacyjnego.	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba rocznych badań/publikacji dotyczących edukacji finansowej w Polsce
	Opracowanie wytycznych dotyczących monitorowania i ewaluacji programów edukacji finansowej oraz zachęcanie do ich przyjęcia i stosowania.	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba programów edukacji finansowej ocenionych na podstawie wytycznych MiE
7. Zapewnienie szerokiego i bezstronnego udziału odpowiednich interesariuszy w edukacji finansowej.	Zidentyfikowanie kluczowych interesariuszy obszaru edukacji finansowej wśród podmiotów prywatnych, organizacji pozarządowych oraz instytucji opieki społecznej, jak również – jeżeli to możliwe – nawiązanie współpracy z nimi w celu wzmocnienia zakresu potencjalnego dotarcia do konsumentów, zwłaszcza tych z grup zagrożonych trudnościami finansowymi (takich jak gospodarstwa domowe o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni, migranci i uchodźcy).	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba organizacji aktywnie zaangażowanych w realizację edukacji finansowej • Liczba organizacji aktywnie uczestniczących w komitetach KSEF, grupach roboczych itp.
	Opracowanie, wspólnie z właściwymi interesariuszami, wytycznych i/lub najlepszych praktyk dotyczących zaangażowania w edukację finansową instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów prywatnych i zachęcanie do ich stosowania.	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba organizacji przyjmujących i przestrzegających wytycznych lub dobrych praktyk dotyczących zaangażowania organizacji publicznych, pozarządowych i prywatnych w edukację finansową

- Izba Zarządzających Funduszami i Aktywami (2021), Badanie wiedzy, postaw wobec inwestowania oraz funduszy inwestycyjnych. Raport z badania, [26]
- Demirgüç-Kunt, A. i in. (2022), Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19, World Bank Group, Washington, DC, [2]
- Eurofound (2020), Addressing household over-indebtedness, Urząd Publikacji UE, Luksemburg, [6]
- Komisja Europejska (2021), Poland in the Digital Economy and Society Index, [7]
- Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury (2019), Key competences for lifelong learning, Urząd Publikacji UE, [13]
- Komisja Europejska, (2016), EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework [Ramowa struktura kompetencji w zakresie przedsiębiorczości], Urząd Publikacji UE, [14]
- Rząd RP (2017), Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju, [10]
- Kolanowska, E. (2021), The System of Education in Poland 2020, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, [35]
- Vestergaard, L., K. (red.) (2011), Impact of Entrepreneurship Education in Denmark, Odense: Duńska Fundacja na rzecz Przedsiębiorczości – Young Enterprise, [12]
- Narodowy Bank Polski (2020), Financial System in Poland 2019, [23]
- Narodowy Bank Polski (2020), Prezentacja wyników „Badania świadomości i wiedzy ekonomicznej Polaków”, [1]
- Narodowy Bank Polski (2018), Diagnoza stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce, [27]
- Narodowy Bank Polski (2016), Diagnoza stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej studentów w Polsce, [34]
- Krajowy Rejestr Długów Biura Informacji Gospodarczej (2022), Portfel statystycznego Polaka w pandemii, [17]
- OECD (2022), Evaluation of National Strategies for Financial Literacy, OECD, Paryż, [29]
- OECD (2022), Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna, OECD, Paryż [3]
- OECD (2022), OECD/INFE Guidance on Digital Delivery of Financial Education, [15]
- OECD (2022), „Policy handbook on financial education in the workplace”, OECD Business and Finance Policy Papers, nr 07, OECD Publishing, Paryż, [30]
- OECD (2022), Recommendation of the Council on High-Level Principles on Financial Consumer Protection, [28]
- OECD (2020), OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy, OECD, Paryż, [5]
- OECD (2020), PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?, PISA, OECD Publishing, Paryż, [4]
- OECD (2020), Recommendation of the Council on Financial Literacy, OECD, Paryż, [9]
- OECD (2019), Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paryż, [21]
- OECD (2019), Policy Handbook on Financial Education for Young People in the Commonwealth of Independent States (CIS), OECD, Paryż, [36]
- OECD (2017), G20/OECD INFE Core Competencies framework on financial literacy for adults, [16]
- OECD (2012), OECD/INFE High-Level Principles on National Strategies for Financial Education, OECD, [11]
- Stowarzyszenie Inwestorów Indywidualnych (2021), Ogólnopolskie Badanie Inwestorów 2021, [25]
- Polska Izba Ubezpieczeń (2021), Mapa ryzyka Polaków, [22]
- Sitek, M., Ostrowska, E, Badiak, M. (2020), Wyniki badania PISA 2018 w Polsce, Instytut Badań Edukacyjnych, [33]
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych (2016), Wiedza i postawy wobec ubezpieczeń społecznych, [19]

Solarz, M. (2019), Wiedza finansowa a świadomość ryzyka towarzyszącego decyzjom emerytalnym Polaków w świetle wyników badań własnych, *The Central European Journal of Social Sciences and Humanities* 4, s. 23-40, [20]

Główny Urząd Statystyczny (2021), Household budget survey – 2020, [18]

Fundacja Think!, Fundacja Citi Handlowy im. Leopolda Kronenberga i Uniwersytet Warszawski (2022), Attitudes of Poles towards Finance 2022, [24]

Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie (2021), Poziom wiedzy finansowej Polaków 2021, [8]

Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie (2021), Analysis – investor share in trading, [31]